

PISANII SÂNGEORZENE

Spiritualitate, Istorie și Tradiție

ANUL I, NR. 7, MARTIE 2013

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROĞA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33, jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: hodoflo1@yahoo.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: alexandru.daraban@yahoo.com
TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban

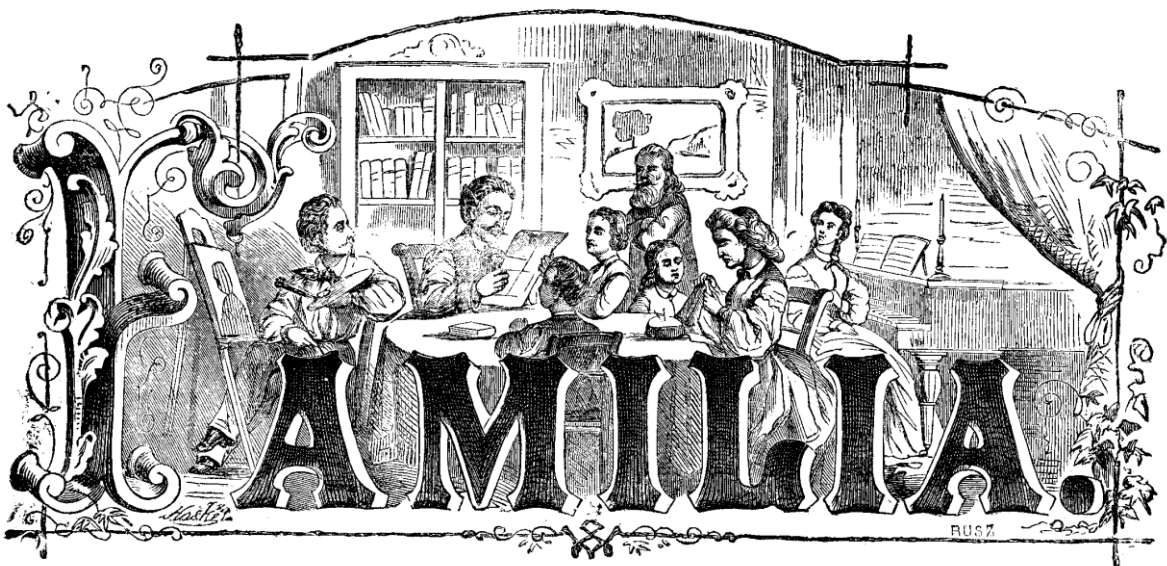
COPERTA I: Medalion cu Sfântul Gheorghe, patronul spiritual al localității;
„Ilustrată” din Sângeorz-Băi, foto: David Bodescu
COPERTA IV: O imagine din stațiunea Sângeorzului de altădată

ISSN 2285 – 8229
ISSN-L 2285 – 8229

„Păuniță” din Sângeorz-Băi

TRADIȚII

Pesta II|23 iunie.
Va ești duminică. | Redact. : strad'a arborelui verde nr.40.

Nr. 24.

Anulu VIII, – 1872.
Prețulu pe anu 10 fl., pentru Roman'a 2 galbeni.

VILICIU

- Baladă populară din Transilvania -

SILVIU SOHORCA¹

Viliciu, Viliciu², armaș mare
Nu ședea ziua-n cărare
Ci te du-n zăvoiul mare
Că trec mulți ciocoi călare
Cu bancute-n buzunare
Și scoate paloșile
Le taie capetele
Și le ia bancutele
Și te du pe la săraci
Și le-mparte boi și vaci
Că vai tare-s necăjiți
Și au prunci și sunt lipsiți
Căci ciocoiu-i câne mare
Îi ține în apăsare

¹ Familia, Anul VIII – 1872, nr. 24, 23 iunie, p. 280.

² Viliciu=Vilica= Vasilica (în gura poporului)

Și le dă cu bota-n frunte
Până ce ies sudori crunte
Du-te, Vilice, du-te
Dumnezeu să-ți tot ajute!
Viliciu iute s-a gătat
Pe săraci a ajutat
Apoi ședea după masă
Cu năframa de mătase
Și-ospăta găina grasă
Ieri lui Viliciu i-a venit
Carte mare de pierit
El din grai a cuvântat
„Nu-s babă cu cârpă-n cap
Să mă tem eu de un sat
Că-s voinic cu arme-n spate
Nu mă tem de șapte sate”
Ieri lui Viliciu i-a venit
Un popă spre spovedit
Când popa-l spovedea
Stâlpul-afară îl cioplea
Pe când îl cumineca
Stâlpul sus îl ridica
Stâlpul sus l-a ridicat
Pe Viliciu l-a spânzurat
Cine-a stricat pe Viliciu
Să se uște pe pământu
Ca și Viliciu sus la vântu
Să se uște pe picioare
Ca și viliciu sus la soare
Și-unde-a picat câte-un strop
Răsăritu-a busuioc
Unde-a picat câte-un fir
Răsăritu-a trandafir
Unde-a picat câte-un păr
Răsăritu-a calaper
Unde-a picat câte-o viță
Răsăritu-a lămâiță.

Trei zile când s-a-mplinit
Drăguța sa a venit
Flori de-acolo și-a luat
Și ea mândru s-a gătat
Tare rău s-a supărat
Și din nou a lăcrimat
Tare rău a blestemat
Pe-acela ce-a spânzurat
Pe drăguțu-i credințat:
„Să nu-l primească pământul
Să-l bată Dumnezeu Sfântul!”

FOLCLORISTUL IUSTIN SOHORCA

LIVIU PĂIUȘ

În șiragul celor mulți și, dintre ei, cei mai mulți necunoscuți, care s-au preocupat să lase generațiilor viitoare documente despre starea spirituală a acestui popor, care „prin această culegere duc mai departe nu numai tradiția familială, ci și creația spirituală a țăranului român din Munții Rodnei”¹, se înscrie și învățătorul Iustin Sohorca.

Leagăn al „Mioriței” și al altor balade ca „Meșterul Manole” sau „Toma Alimoș”, Valea Rodnei (Districtus militaris Rodnensis) mai târziu Țara Năsăudului, s-a păstrat ca o entitate etnofolclorică cu un anumit grad de individualizare. Din această zonă avem și cea mai veche culegere de folclor², culegere care ne indică dragostea fiilor satului pentru folclor, fie că erau învățători, preoți sau ofițeri, iar pe de altă parte, bogăția acestei zone în producții folclorice. Toți aceștia au dorit „a scoate din colbăria trecutului unele datini, obiceiuri, cântece și poezii, adevărate tezaure, cu ajutorul cărora s-a menținut (poporul român, s.n.)”³.

Iustin Sohorca a fost un adevărat cărturar al comunei sale, având diverse preocupări: s-a ocupat de istoria școlilor din Sângeorz-Băi, de creațiile populare, de istoria comunei, de obiceiurile din această zonă⁴, activitate începută înainte de primul război mondial și continuată până la bătrânețe, prin anii 1957-1959, când va scrie cea mai întinsă operă de etnograf și folclorist.

¹ Dr. doc. George Uza, *Învățătorul Iustin Sohorca*, în „Cuibul visurilor”, Maieru, nr.2, 5 octombrie 1996, p. 3.

² A se vedea Liviu Păiuș, *Florea Domide și colecția sa de folclor, inedită, de la 1827*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, Tom 40, 1995, nr. 4.

³ Iustin Sohorca, *Datini și obiceiuri vechi și noi din Sângeorz-Băi*, în volum xeroxat al Cenaclului Cultural-Artistic „Plaiuri Bistrițene și Năsăudene”, Cluj-Napoca, 1998, nr. 18, p. 8.

⁴ Lucrările lui Iustin Sohorca publicate în manuscris: a) *Jurnal de front* – manuscris, în Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (D.J.A.N.B.N.), fond dr. doc. George Uza; b) *Povestea comunei Sângeorz-Băi*, volum xeroxat, în „Plaiuri Bistrițene și Năsăudene”, 1996, nr. 14; c) *Monografia școlilor din Sângeorz-Băi*, în „Arhiva Someșană”, 1938, nr. 24, pp. 176-197; d) *Datini și obiceiuri din Sângeorz-Băi*, volum xeroxat al Cenaclului Cultural-Artistic „Plaiuri Bistrițene și Năsăudene”, Cluj-Napoca, 1998, nr. 18; e) *Balada Meșterul Manole (1924)*, în „Revista de Folclor”, Tom VII, 1962, nr. 1-2; f) *Descânteca cununii*, în „Foaia poporului” 9 (1901), nr. 34, reluată în *Cântecele cununii*, pp. 170-172.

Opera sa etnografică și folclorică este importantă nu numai prin redarea datinilor și obiceiurilor din această zonă, dar și prin faptul că el prezintă aceste aspecte pe o durată de peste 100 de ani, în dezvoltarea lor cu modificările pe care condițiile de viață le impun obiceiurilor căci „un om bătrân de 76 de ani, așa cum sunt eu, își amintește de lucrurile și întâmplările pe o rază de cel puțin 100 de ani, inclusiv prezentul. Cu deosebire își împrăștează în memorie și se transpune trecutul îndepărtat, în care poporul nostru, cu toate vitregiile pe care le-a suferit, asupra cauzate de străini și de ai săi, a știut, totuși, să-și creeze o viață a sa, proprie, plină de manifestări duioase și admirabile”¹. În acest sens, culegătorul, cu siguranță, că a ascultat în tinerețe relatările oamenilor bătrâni despre diferite obiceiuri din vechime, mai ales că și tatăl său, preotul Silviu Sohorca, se pare că a avut preocupări în culegerea folclorului².

Ca dascăl de țară, Iustin Sohorca cunoaște foarte bine folclorul din zona sa de care se va apropia din primii ani de dascălie. Prima piesă folclorică pe care o publică este „Descânteca cununii”, care redă un vechi obicei agrar specific Transilvaniei³. Acest obicei vine să ne transmită, peste generații, venerația adusă grâului. În veacurile trecute, grâul a fost considerat nu numai sfânt, dar a dobândit în ierarhia plantelor un loc predominant fiind considerat: „cellu mai nobile dintre produsele cereali din care se face pâinea”⁴. Aceste considerente ne duc la explicarea complexului ceremonial consacrat acestei cereale... Despre rolul grâului în viața colectivității umane în trecut, a vorbit și Ovidiu Papadima: „grâul e și el o ființă care își are sufletul ei și chiar conștiința că vine cu jertfa sa în lumea de legi a universului”⁵.

„Descânteca cununii”, publicată 1901⁶, este o variantă mai restrânsă decât cea din 1957 și începe cu aluzia făcută gazdei care n-a ieșit în întâmpinarea secerătorilor. Lipsește din această variantă imaginea curților de piatră și a luptei cu frâncii.

Dintre alte imagini care nu sunt cuprinse în varianta din 1901, remarcăm pe cea a prezentării fetelor în comparație cu merele:

„Așa-i rândul fetelor
Ca și rândul merelor:
Până-s mere mărunțele
Stau rânduri pe crengurele ;
Dacă prind a se roși
Ele prind a se rări”⁷.

¹ Iustin Sohorca, *Datini și obiceiuri...*, p. 8.

² A se vedea articolul dr. doc. George Uza.

³ Iustin Sohorca, *Descânteca cununii*.

⁴ A. T. Laurian, I. C. Massimu, *Dicționarul limbii române*, vol. II, București, 1874, p. 1305.

⁵ Ovidiu Papadima, *O viziune românească asupra lumii*, București, 1948, p. 89.

⁶ Iustin Sohorca, *op. cit.*, p. 56.

⁷ *Ibidem*, p. 54.

Imaginea stropirii cu apă, ca semn al fertilității viitoare, este nelipsită din cele mai multe variante transilvănene :

„Ieșiți, feciori, cu râu
Că ni se uscă grâu.
Ieșiți, feciori, cu apa
Că se uscă cununa”¹.

De asemenea lipsește urarea adresată gazdei din finalul ritualului, în care se urează nu numai sănătate gazdei, dar și o recoltă bogată în anul viitor:

„Să trăiești, gazdă, găzdiță,
Eu îți închin, o copiliță, ...
Noi grâul l-am secerat,
Oamenii l-o adunat.
Dintr-un spic
Iasă-un otic,
Dintr-o mână,
O miertă plină”²

Balada „Meșterul Manole” este culeasă de Iustin Sohorca de la Lupu Man în 1924 și publicată de Ion Taloș în 1962³. De remarcat este faptul că toate variantele din Țara Năsăudului au ca punct de pornire această localitate de unde, fie prin cunosători sângeorzeni ai baladei mutați în alte localități, fie prin simpla circulație a baladei, s-a extins spre satele învecinate. Dacă observăm că din cele 5 variante întregi și 10 înregistrări audio fragmentare, numai 2 sunt din alte localități, ajungem la concluzia că din Sângeorz-Băi au plecat spre alte localități variante ale acestei balade.

Un cercetător al baladei populare românești arată că motivul „jertfei zidirii” a fost cercetat cu stăruință abia după al doilea război mondial, subliniind că: „meritul revine lui Ion Taloș, care adună din centrul și nord-vestul Transilvaniei un număr apreciabil de variante ridicând suma totală la nu mai puțin de 160 (în versuri și proză)”⁴. Tot același cercetător, ridicându-se împotriva acelor care au susținut că numai colecțiile tipărite sau manualele școlare au dus la apariția unor creații folclorice în alte zone decât cele consacrate, arată că: „nu considerăm că jertfa zidirii a trebuit să aștepte manualele sau alte mijloace de difuzare moderne, ca motivul baladesc să fie acceptat în spațiul semnalat”⁵, aducând argumentul, demn de luat seamă, al unor modele care au existat în Transilvania.

¹ *Ibidem*, p. 54.

² *Ibidem*, p. 58.

³ Ion Taloș, *Balada Meșterul Manole și variantele ei transilvănene*, în „Revista de Folclor”, Anul VII, 1962, nr. 2, pp. 30-31.

⁴ Gheorghe Vrabie, *Etosul popular românesc*, București, 1983, p. 7.

⁵ *Ibidem*, p. 7.

Variantele din Sângeorz-Băi circulă atât sub formă de baladă, cât și de colindă. Dacă aplicăm acestui motiv considerațiile de la „Miorița” - colind, vom ajunge la concluzia exprimată despre această baladă și anume că: „mai înainte a fost colindul... Înainte de a se ivi (abia în ultimele veacuri) a cântecului moldo-valah al „Mioriței”, cu mult înainte s-a născut, începând din părțile mai de sus ale Transilvaniei (foarte plauzibil începând cu zona cuprinsă între Munții Rodnei și ai Călimanului) și risipindu-se treptat spre toate zările pământului românesc, povestea cântată în străvechiul colind al păcurarilor”¹. Susținem și noi că „la început a fost colindul”, adică să arătăm că la început a fost forma de colind și apoi cea de baladă și ne-ar duce la ideea că locul de formare al acestei balade este identic cu cel de formare a colindului „Miorița”

Varianta lui Iustin Sohorca se înscrie în cadrul general al variantelor transilvănene, aducând atât compozițional cât și artistic unele elemente aparte care conferă acestor variante un caracter distinct, fapt semnalat și de Ion Taloș: „integrate versiunii românești a baladei, variantele transilvănene aduc o mare varietate atât în privința obiectului construcției la care se referă, a localizării acțiunii, cât și în aceea a numărului zidarilor și a numelui căpeteniei lor”².

Vorbind despre variantele transilvănene, Ion Taloș făcea următoarea remarcă: „dacă am elimina episoadele de la început și de la sfârșit din variantele muntene-moldovene ne-ar rămâne o baladă care nu s-ar deosebi în multe privințe cu nimic de variantele din Transilvania”³. Acest lucru ne demonstrează că nucleul de fapte importante din toate baladele românești despre morivul „jertfei zidirii” e același demonstrând unitatea tematică a acestor balade.

Trecând la comentarea variantei culese de Iustin Sohorca, vom observa un început care nu este asemănător cu al variantelor muntene sau moldovene, varianta someșană introducând alte elemente care elimină elementele de natura socială:

„La marginea Dunării
Merge mierla cu puii,
Pe la pod, pe la fruntari
Nouă popi, nouă zidari,
Douăzeci de meșteri mari.
Foaie verde arsinic,
La pod mare de zidit.
Frunză verde din Banat,
Podul lor loc n-o stat”.

¹ **Al. I. Amzulescu**, *Repere și popasuri în cercetarea poeziei populare*, București, Editura Eminescu, 1989, pp. 6-7.

² **Ion Taloș**, *op. cit.*, p. 43.

³ *Ibidem*, p. 43.

Nu ne surprinde numărul mare de meșteri zidari sau de popi, ci faptul că acești „douăzeci de mesteri mari” lucrează la un „pod mare de zidit” ceea ce ne duce spre variantele sud-dunărene, unde meșterii au de construit un pod și nu o mănăstire.

Ajunsă în acest moment al subiectului rezolvarea vine din partea meșterului mare cu numele de Petrea care-i sfătuiește să se culce și să-i spună fiecare, a doua zi, ce a visat, deci lipsește motivația materială sau teama de pedeapsă, în joc fiind mândria lor de meșteri mari, capabili să realizeze o construcție cu orice preț.

După ce le spune visul său: „Cine cu prânzu-a sosi/ Dimineată c-a sosi / Eu în zid că oi zidi”, le cere celorlalți meșteri să plece acasă și să-i spună soției sale, Maria, să nu se grăbească cu prânzul.

Meșterii vor interpreta aceasta în favoarea lor căci întâlnind soția meșterului mare îi spun acestei tocmai contrarul :

„Hei Marie, draga mea,
Vai, Petrea ți-o poruncit
Cu prânzul să te păzești,
Dimineată să sosești.
Cu prânzul nu ți-i păzi,
Dimineată nu-i sosi
Vai, de mare scârbă-i fi”.

Spre deosebire de variantele muntene, din această variantă vedem că soția meșterului mare are copil mic de care se va îngriji înainte de a pleca cu mâncarea la soțul ei :

„Pruncuț mic că și-o scăldat,
În leagăn că l-o culcat,
La Petrea mi-o alergat”.

Ca și celelalte variante someșene nici varianta culeasă de Iustin Sohorca nu conține cele trei obstacole, pe care soția meșterului mare trebuie să le învingă pentru a ajunge la el, ci numai unul: acela al unui spin care s-o împiedice și să verse mâncarea.

Acest fapt n-o împiedică pe soția meșterului mare să ajungă prima la el. Din momentul în care meșterul mare îi spune soției sale: „Dac-oi găta a prânzi / Prinde-te-oi și te-oi zidi”, balada are în centrul ei pe soția meșterului mare cu tot zbuciumul ei. În acest fel se face deplasarea atenției de pe primul zidar pe soția lui, care la început este surprinsă de atitudinea meșterului zidar, dar dându-și seama de gravitatea lucrului, ea sfârșește într-un bocet ce dovedește că: „având centrul lor pe primul zidar și sfârșind cu episodul cu episodul creșterii copilului de către forțele naturii, variantele din Transilvania dodâdesc un caracter predominant liric”¹.

¹ *Ibidem*, p. 47.

Finalul baladei este un bocet de mamă îndurerată pentru copilul ei rămas orfan și totodată o invocare a divinității de a face „Din două coaste-a mele/ S-a face leagăn din ele” pentru ca atunci :

„Când vântul mi-a trăgăna
 Leagănul s-a legăna,
 Pruncul meu mi l-a scula
 Și-or veni oi de la munte,
 Mândre, dalbe și cornute
 De paltin s-or scărpina
 Și la prunc că s-or pleca
 De-a găni că-i maică-sa.
 Pruncuțul a suspina
 Și-a spune cui l-a-ntreba
 Tată am și mamă n-am.
 Tata este cum mai este,
 Mamă n-am nici de poveste”.

Ajunși la sfârșitul succintei analize a baladei someșene despre „jertfa zidirii”, ne dăm seama că aceste balade nu-și merită locul în grupa baladelor familiale „Despre curtea feudală” așa cum le-a repartizat Al. I. Amzulescu, cele transilvănene neavând nimic comun cu curtea feudală a vreunui domnitor român. Ele trebuie asezate, la o nouă analiză, într-un alt capitol, care cu îndreptățire s-ar putea numi „Jertfa zidirii”.

Dacă primele lui culegeri erau de folclor propriu-zis ultima culegere este de „Datini și obiceiuri populare vechi și noi” în care sunt descrise la început, obiceiurile din localitatea natală, fără a face vreo referire la obiceiurile descrise în alte localități. El descrie obiceiurile și datinile începând cu nașterea, nunta și apoi înmormântarea, pentru a trece la alte aspecte ale vieții sociale ale localității: cununa grâului, oieritul, întâia zi de arat și încheind lucrarea cu poezii populare.

Vorbind despre naștere, culegătorul ne dă importante informații despre femeile ce-i vor fi de ajutor tinerei neveste în acest important moment al vieții: moașa asistentă, moașa de coșarcă, nănașa, fiecare dintre ele cu un rol bine determinat.

Trecând peste rolul moașei asistente ne vom opri la rolul moașei de coșarcă: „În toate timpurile, imediat după naștere, această moașă se grăbea să umplă o cana cu apă curată, în care introduce un mănunchi de busuioc împodobit cu bucățele de flori, aleargă la preot să-i faca apa (aghiazma). Cu această apă vine la lăuză căreia îi dă să bea puțin, îi stropește cu busuiocul în chip de cruce părul, hainele și în mod deosebit nou-născutul. Tot astfel stropește vasul în care s-a depus „locul fătului”. Vasul acesta este îngropat de către tatăl familiei în cel mai retras loc din grădina casei. Dar rolul ei nu este numai atât ci și unul

material: „rolul moașei de coșarcă este de a aproviziona, la început aproape zilnic, lehuza cu alimente și băutură”.

Nașa este nașa de cununie și rolul ei „este restrâns la contribuția lehuzei cu alimente”.

Ne este prezentat o altă datină: „lehuza, după nașterea și botezarea nou-născutului, nu ieșea în lume timp de 40 de zile. Tot în acest timp se abținea de la orice contact cu soțul său căci se considera necurată. După scurgerea celor 40 de zile, nevasta se spăla curat, își așeza în regulă „stelba” cozilor pe cap, își împacheta nou-născutul în leagănul portativ și se ducea la preot să-i citească dezlegările cuvenite (molitva) de curățire.

În trecut se puteau face trei feluri de botezuri în funcție de anumite împrejurări date. Dacă trecem ușor peste primul botez, cel obișnuit să reținem al doilea fel de botez: „este botezul săvârșit pe pântecul femeii în stratul facerii. Astfel de botez se făcea când moașa asistentă observă și constată că ființa ce va fi să se nască, este debilă în așa măsură încât este în pericol de moarte. Cu degetele mâinii drepte apasă ușor pântecul femeii în chip de cruce de trei ori rostind formula: „Te botez în numele Tatălui și al Fiului și al Spiritului Sfânt, de ești parte bărbătească, cu numele de Ioan, de ești parte femeiască cu numele Maria (aluziuni la Ioan Botezătorul și la mama lui Hristos)”.

Al treilea fel de botez era cazul când femeia însărcinată își provoca un avort sau ascundea într-un loc părăsit, iar pruncii părăsiți sau omorâți deveneau strigoi sau moroi și „în miezul nopților din ajunul marilor sărbători bisericesti, sufletele acestor nefericite făpturi, care răspândeau groază, frică și teroare plâneau și strigau, cerând botezul și ajutorul să se mântuiască suferințele neodihnei în care se zbat”.

Descrierea nunții nu diferă prea mult față de cea pe care am întâlnit-o și în alte localități de pe Valea Rodnei, unde accentul principal cade pe descrierea obiceiului sub toate aspectele sale: pregătirea pentru nuntă, modul cum este îmbrăcată mireasa, rolul chemătoarelor, semnele distinctive ale chemătoarelor, colăcarii, facerea steagului, despre solul mirelui care era trimis la mireasă să vadă stadiul pregătirii pentru nuntă. Nunta ținea trei zile, fiecare zi la altă casă, rolul pomului de nuntă, shimbul de replici dintre starostele mirelui și cel al miresei. Nu lipsește descrierea bucatelor/mâncărilor ce se pun la masa nunții arătând că: „La început (în urmă cu mulți ani) se puneau numai pâine și sare ca îmbucături între pahare”.

Iustin Sohorca menționează numai două jocuri la nuntă pe care le descrie în desfășurarea lor: „Bărbuncul” și „Someșana”. Tot acum arată darurile ce se dădeau nănașilor: „doi colaci, o pereche de dăsași, o cămașă femeiască, o pereche de ciubote femeiești și în cazul de față (deci se hotărâ ca nunta să fie cu pom) un pom împlântat într-un colac mai mare rotund, împodobit cu diferite figurine și împrejmuțat cu o cunună de flori”, care le ducea starostele nănașilor cărora le striga :

„Deschideți-mi voi drumu
Să mă duc la nănașu,
Să nu steie nime-n cale
Până la nănașa mare.
Nănași mari, să fiți voiuoși
Pe doi colăcuți frumoși,
Pe colaci și pe dăsagi
Să vă fie finii dragi.
Mireasa s-o socotit
Pânză albă-a curăit
Și-o cămasă-o pregătit
Aleasă cu mărgeluță
Să fie nașei drăguță,
Dar pânza-i cu lătunoi
Și-a da-o finii-napoi.

Mirele ce se socoate:
Să cumpere nașii ciobote.
Dar ciobotele-s prea moi
Le-a da finului-napoi
Să le-ncațte-a ei finuță
Că îi pare că-i descultă.
Fă-te, nașule, voios
Pe-aiest pom mândru, frumos,
În colac mândru-implântat,
Cu turtițe îmbrăcat,
Cu mărgele-nfășurat.
L-om pune noi pe o masă,
Ți l-om duce toți acasă,
Tot cântând și chiuind,
Starostele alduind”.

Dacă vom compara această urare la pom cu cea culeasă de A.P. Alexi tot din această localitate, dar cu 90 de ani în urmă, vom observa laicizarea urării culeasă de Iustin Sohorca față de cea a lui A. P. Alexi în care aluziile la Sfântul Niculaie, la „sânul lui Adam / Brațele lui Avram” sau compararea pomului cu „Ca fața lui Christos” fac farmecul acestei urări.

Darurile la nuntă nu constau în bani, ci pe lângă acestea se mai dădeau: „o vită tânără, alții pe lângă bani promiteau anumite măsuri de bucate, zile de arat, lucru cu carul etc”.

După cum vom observa între nunta din Maieru și cea din Sângeorz-Băi existau în trecut unele deosebiri, căci nici o nuntă nu este identică cu alta și nici cea dintr-un sat cu una din alt sat.

Un ritual descris cu multă claritate și precizie este cel al înmormântării, care începe cu descrierea concepției poporului asupra morții, precum și cu menționarea tuturor practicilor populare cuprinse în ritualul înmormântării. Sunt redată unele practici și obiceiuri care nu se mai practică azi: măsurarea lungimii mortului, nu pentru a stabili mărimea gropii ci: „Lungimea cadavrului este măsurată de urmași pentru pregătirea din ceară a *luminii trupului*. Lumina trupului se încolățește pe un fund de oală de lut, se așează la capul mortului și se aprinde când sună clopotele”

Această lumânare are rolul de a proteja pe cei ai casei de stafia mortului. Credința populară susține că mortul s-ar putea întoarce în casa de unde a plecat, iar în timpul prohodului oala de lut se sparge și lumina se lipește pe marginea sicriului.

În partea a doua a lucrării, Iustin Sohorca se ocupă de unele activități tradiționale ale acestei zone, prima pe care o tratează este oieritul, ca veche îndeletnicire a oamenilor de pe

aceste plaiuri. Sunt tratate modul de grijire al oilor, importanta unor date calendaristice, dar și sărbători pentru oieri, relatând un fapt „pierdut” astăzi: „la Sângeorz (25 aprilie s. n.) oile sunt mulse prima dată. O parte din laptele obținut se consumă în familia proprietarului, iar cea mai mare parte se da săracilor sau celor ce nu au oi”. Sunt înșirate construcțiile unei stâni, uneltele folosite la stână, obiectele de măsurat laptele, plata păcurarilor, personalul stânii.

Ultima datină descrisă de Iustin Sohorca este legată de „întâia zi de arat”: „înaintea boilor înjugați la carul în care au fost puse cele necesare aratului, gospodina casei pune o cofă plină cu apă proaspătă, pe care cofă așează o pâine proaspătă de grâu sau de mălai, coaptă în ziua premergătoare și reazimă și o secure.

Pe o tavă sau farfurie pune tămâie sfințită. Gospodarul înconjură de trei ori carul, afumând totul cu fumul de tămâie, așezând, la urmă, farfuria pe pâinea de pe cofă. În timpul cât mai arde și mai iese fum din tămâie, toți căsenii retrași puțin mai la o parte, cu fața spre răsărit, îngenunchează și rostesc diferite rugăciuni.

După ce tămâia este arsă și nu mai afumă, jarul este aruncat în apa din cofă, pe care apoi gospodarul o aruncă peste boi și securea peste car. În fine, gospodina rupe bucățele din pâine, distribuindu-le tuturor, dând din ele și boilor.

Folclorul cules de Iustin Sohorca cuprinde balade și poezii lirice pe care le clasifică în: povestitoare, de dor, satirice, hazlii și poezii revoluționare. Din această clasificare a celor 80 de piese folclorice ar reieși că primele 14 piese sunt balade, dar această clasificare nu rezistă la o cercetare mai atentă. Dintre acestea, cea căreia i-am dat titlul după primul vers „Pe cel deal, pe cel colnic” este o variantă a tipului „Tineri îndrăgostiți înfrățiți după moarte”, la care remarcăm locul unde dorește să fie îngropată fata după moarte:

„În ușa bisericii	Cu mărul s-a-mpreuna
Că ea mândru a răsări:	Și-or trăi totdeauna.
Crenguță mândră de vie,	S-a mira toată lumea
S-a-ntinde peste chilie;	Ce plătește dragostea”.
S-a-ntinde și-a-ncrengura	

Poezia „Colo-n jos între hotară” este o variantă a cunoscutei poezii cu același titlu cu deosebirea că în această variantă nu plânge o pasăre străină ci o copilă străină care, întrebată de cuc de ce plânge, îi răspunde că murindu-i mama, tatăl său însurându-se:

„Altă maică mi-o luat.	Când mă cheamă să mă culc
Când mă cheamă la mâncare,	Ies afară și mă cânt”.
Lacrimile îmi curg vale,	

Dacă comparăm cele câteva variante de balade cu culegerea lui A. P. Alexi²³, realizată

²³ A. P. Alexi, *Poesii populare*, 1869, manuscris 4302, în Biblioteca Academiei Române.

cu aproape un secol în urmă, vom constata că niciuna dintre baladele cuprinse în cea din urmă nu se regăsesc în culegerea lui Iustin Sohorca.

Poezia lirică se înscrie în tematica generală a poeziei populare românești din Țara Năsăudului cu preponderență cele satirice. Remarcăm o poezie de dor :

„Lelișoară, gură dulce,
Lasă-mi dorul să se culce
Că de-asară-i tot pe-afară
Și mă tem să nu-l scap iară
Că odată l-am scăpat
Nicăieri nu l-am aflat
Pân' la curtea dorului
Unde stau ușile-nchise,
Mândrele pe table scrise”.

Pe cele 40 de bocete, ce completează culegerea culegătorul, le împarte în cinci grupe după cei ce le practică: bocete cântate de copii la care se despart părinții, cântate de soții rămași văduvi, cântate de părinți copiilor, cântate de fete la înmormântarea unor tineri necăsătoriți și cântate de vecinele, finele decedatului.

Ultimul aspect pe care-l tratează Iustin Sohorca este cel legat de zâne și Mama Pădurii pe care le descrie prin unele întâmplări povestite de oamenii locului, tocmai pentru a crea impresia de autenticitate.

Prin multitudinea de aspecte descrise, Iustin Sohorca completează tabloul vieții spirituale a locuitorilor Văii Someșului. Lucrarea este cu atât mai merituosă deoarece a fost scrisă într-o perioadă de dezaprobare și de condamnare a oricăror manifestări spirituale românești.

et alma ac celeberrima
Carolo Franciscica Universitas Graecensis
Lectoris Salutem!

Commendandam ad praevidendam optimarum scientiarum institutionem, ad ampliam boni publicae felicitatem, ut et ad
hominum omnium decus et incrementum magno opere confisi, si in eisdem viderentur summorum Principum auctoritate eccles.
laudabilem gradum ac lauream floerant, cuius condecorati digna atque authentica meritorum suorum encomia reportent, ita non minus
laudabilem maiorem nobilitatem institutum est, ut qui honestis studiis atque artibus diu sese dedicaverint, antequam ad vitam communi
morte.
Cum itaque omnissimae doctissimaeque Dominus Alexi Artemius Porandus H. Georgii in Transilvania diligentem
assiduamque philosophiae disciplinam speram navasset, atque jam ad celebranda doctorum suae specimina paratus esset, petissetque
a Nobis ut ipsum titulo academice doctrinae suae condecorare oremus, Nos, cum honestissimas arguissimus qui ipsius
petitioni hae in parte deesse non possemus, ipsam rickibus examinihus rigorosis in hac Universitate per omnes praescriptas
philosophiae studii adnumeratas materias accurate examinavimus, in quibus cum praestantem eruditionem suam ostendit
Nobis probasset, libenter contulimus potenti honorem, qui videlicet ad honestos studii debetur. Quapropter potestate Nobis
ab Augustissimo Imperatore Francisco Josepho Primo concessa eundem Dominum Alexi Artemium P. die vicesimo
sexto mensis Septembris anno millesimo octingentesimo septuagesimo quarto A. S. L. L. et Philosophiae Doctorem pro
numeravimus ac declaravimus. Testimus ac damus si potestatem cathedram doctoralem consensu nobis, consultandi, atque
exercendi, quae Philosophiae Doctores exercere solent. In quorum omnium fidem Diploma hoc publicum, maiori Universitatis
Sigillo munitum, nec non manu Nostra subscriptum ei dari curavimus.

Graecii in Sicilia die 26 mensis Septembris 1874.

Dr. Carolus G. ab Helly
act. philol. et gymnastolog.
professor p. o. h. t. Univers. Rector.

Constantinus lib. ab Ellinghausen
professor helenicus ord. publ. h. a. ord.
philosopharum decanus.

Dr. Maximilianus Eques ab Rarajan
litterarum antiquarum prof. p. o.
Promotor.

is consuma intru solo cu originalebe, despre ce se marcurisese cu oca ad

RESTITUIRI

ARTEMIU PUBLIU ALEXI

IOAN SLAVICI

CORRESPONDENȚA DINTRE ARTEMIU PUBLIU ALEXI ȘI IOAN SLAVICI

*Comitetului central pentru serbarea întru memoria lui Ștefan cel
Mare la Putna
- Viena -*

Fraților!

Junimea română din Graz a salutat cu mare bucurie și satisfacțiune atât ideea unei festivități naționale la mormântul Marelui Ștefan la Putna, cât și modalitatea acelei serbări înscenate prin Junimea română din Viena și efectiv prin comitetul central.

Junimea română din Graz, în urma frățescului apel făcut din partea comitetului central, întrunindu-se în o conferință în 25 iunie, s-a constituit în un comitet-filială în numele căreia avem onoare a ne pune în corespondență cu Comitetul central.

Fraților! Vă salutăm de acuma pentru energicii pași ce-i faceți întru realizarea acelei întruniri festive, care, credem că va avea o reușită favoritorie și va produce fructele de vițe în patria lui Ștefan și va genera perte tot pământul românesc și vă rugăm să primiți simpatiile <și> încrederea noastră.

Fraților! E timpul suprem de a integra mai mult ca oricând despre viitorul patriei și a națiunii și de a consulta despre dânsul. E timpul suprem de a ne consulta spre acest scop din toate unghiurile românești, a ne întruni sub flamura unității, a învăța a ne cunoaște unii cu alții, a ne cunoaște ideile și afecțiunile noastre române, a ne grupa sub drapelul *Românismului*, aceasta a-l susține cu toate puterile. Să nu uităm că viitorul națiunii zace pe umerii noștri¹.

¹ **Direcția Județeană Bistrița-Năsăud a Arhivelor Naționale (D.J.B.N.A.N.)**, fond *Liceul „George Coșbuc” Năsăud*, dosar *Corespondența dintre A.P. Alexi și Ioan Slavici în legătură cu organizarea serbărilor de la Putna (1871)*, f. 1.

Iată momentele ce fac pe Junimea română din Graz să salute cu bucurie și din inimă întrunirea de la Putna...

Nu numai ce înprospătarea memoriei Marelui Ștefan și eternizarea lui prin cântare, monumentul său va urma să fie împreunate cu acea sărbătoare, ci mai mult, ridicarea unui monument viu, care nu numai va eterniza memoria acelui brav erou, dar va pune fundamentul unei ere noi în viața națiunii române, va croi un drum larg spre care vom putea realiza mai ușor zărilor, marile... aspirațiuni ale lui Ștefan, renașterea, unirea și înflorirea neamului românesc...

Fraților! Nu știu încât vom poate satisface la toate punctele din apel, cu deosebire la acele de a contribui și de a aduna contribuțiuni, asemenea de a putea fi reprezentați la acea măreață sărbătoare... Fiind numărul nostru mic și pe lângă aceea izolați cu totul de elementul românesc, nu avem de la care să colectăm; cei ce vom merge însă pe acasă își vor îndeplini datorința. Asemenea, nu vom putea transmite pe nimeni de reprezentant, lipsindu-ne mijloacele materiale (șpesele), dar cei ce vom merge prin patrie, vom propaga ideea participării la acea serbare din toate puterile...

Ceea ce putem noi face astădată, este, pe lângă presiunea sentimentului nostru, opțiunile noastre modeste, relative, la aranjarea acelei festivități, precum și a obiectelor pertractante...

O simplă serbare prin aspect, vorbiri frumoase, ferite și cenzurate, ... și altele, deși toate-și au însemnătatea lor și..., pe noi nu ne-ar foarte mulțumi. Noi am fi cu...

După decurgerea sărbătoarei, după programă, a se ține o adunare generală în care ar fi a se retracta cam următoarele:

a) Constituirea unui comitet central permanent cu reședința în Viena, București sau Paris¹;

b) Constituirea mai multor comitete-filiale permanente în toate părțile pe unde se află junime academică, de exemplu: Pesta, Graz, Cluj, Sibiu, Blaj, Gherla, Arad, Oradea, București, Iași, Paris, Berlin, etc., care comitete ar sta în componența directă cu comitetul central;

c) Activitatea acestor comitete ar fi:

1. Promovarea înfrățirii și unirii între junimea română, cultivarea și unificarea ideilor și aspirațiilor române, formarea unei ligi care să combată cosmopolitismul și indiferentismul, să satisfacă ideile *Românismului* spre acest scop, să aranjeze în tot anul și în diferite locuri ale Daciei întruniri festive naționale „a la Putna” și cu deosebire pe acolo unde e mai pernică ginta romană.

2. A lucra pentru unirea și consolidarea ginteii latine. Spre acest scop, a propaga prin membrii săi, printre junimea academică spaniolă, franceză și italiană ideea unui congres

¹ *Ibidem*, f. 2.

latin pan-roman de la care atârnă valoarea și viitorul latinismului, cu aceasta și a românismului. Tot spre acest scop să se formeze prin Franța, Italia și Spania reuniuni mixte cu italieni, francezi, spanioli, în care să vedem în a ne cunoaște cauzele noastre ș.a.

3. Comitetul central va primi informații de la comitetele filialelor despre suferințele, asupririle și nedreptățile românilor din toate provinciile.

Daco-Romaniei accepte a le publica prin broșuri, jurnale... cu mai hotărâre, ca lumea să cunoască că la noi domnește nedreptatea, calomnia și minciuna. Articolele bune din ziarele române să se traducă în cele străine etc.

Mijloacele materiale se vor câștiga prin centri bune, atât la comitetul central, cât și la cele filiale... Activitatea acestor comitete ar fi de a lucra din toate părțile și pe toate direcțiunile pentru victoria românismului realizarea aspirațiilor și satisfacerea datorințelor noastre românești, cel ce le va poate face numai dacă va face această ligă solidă și puternică...¹.

Acestea ar fi aproximativ liniamentele celor ce ar fi a se dezbate, concluzia și realizările, după părerea noastră, la Putna.

Și dacă unele puncte, acum cu asta ocaziune și iară se poate dezbate din ceva considerațiuni politice, atunci cel puțin acele să se realizeze care se vor putea.

Celelalte puncte până la altă realizare, când fiind mai bine favoriți de împrejurare, s-ar putea realiza... în România liberă.

Actele comitetului și a festivităților se va trece în broșure, să accepte – în care s-ar cuprinde și vorbirile festive precum și alte – să se împartă în toată Româניה.

În ținerea vorbirilor cu ocaziunea serbării am opina ca acele să fie libere de orice cenzură și control, să se practice deplina libertate a cuvântului, căci aceste serbări numai atunci vor fi la culmea informaticii sale...

Aceste ne sunt, fraților, părerile noastre, căci ne rugăm să le luați în considerațiune și după apreciere-ne să ne încredințați despre forța lor...

Din secvența comitetului filialei din Graz, pentru serbarea întru memoria lui Ștefan Marele de la Putna, ținută în 8 iulie la ora 18.

Graz în 8 iulie 1871.

În numele comitetului, A.P. Alexi.

¹ *Ibidem*, f. 3.

Răspunsurile lui Ioan Slavici

Fraților!

Ne-am bucurat la citirea răspunsului dumneavoastră. Cauza ne cheamă pe toți; noi nu suntem competenți a vă mulțumi pentru că i-ați urmat. Vă mulțumesc în numele cauzei.

Am văzut cu plăcere, cum că părerile dumneavoastră față cu serbarea nu e forțată, ci e o trebuință comună. Încât pentru câteva observări care le-ați făcut oarecum contra pașilor făcuți de noi, am observat cu bucurie cum că aceasta nu porcede decât din necesitatea expresiunilor noastre. Anume cenzurarea cuvântărilor e unul din punctele admise.

Fraților! Noi nu avem nici dreptul și puterea de a face aceasta; și dacă le-am avea, am fi în contradicere cu principiile care le profesăm, dacă am năzui la dezvoltarea liberă a cugetelor fără a proiecta că exprimarea lor va fi liberă. Noi suntem români, voim mișcare liberă, ci nimic nu ne va împiedica de la aceasta. Cenzurarea nu poate fi dară față una cu una cuvântare; cuvântarea festivă care se va ține după deschidere... Pentru elaborarea acestei cuvântări s-a scris concurs: care va fi mai bună dintre cuvântările scrise, aceea se va rosti de la tribuna festivă. Spre acest scop s-a ales Comisiunea de etică. La banchet și în congres va vorbi fiecare după cum o va primi de cuviință. Suntem maturi voim a crea <direpțiuni>: va ști fiecare ce are a zice și ce a reface. Într-atât, în echipă, se vor ține conferințe secrete în care își va putea ușura fiecare sufletul.

Vă facem, însă, în schița proiectului, planul de serbare... Definitiv nu le vom putea hotârî, decât după ce am auzit părerile tuturor. Vă rugăm, dară și pe dumneavoastră: exprimați-vă din nou.

Se face un portic festiv, un pedestal de marmură pentru urnă, se îngrijesc gazdele care contractară un bucătar, se cere concesiune de la guvern, cu un cuvânt Comitetul, care se propune în 1 august la Putna, pregătește serbarea și îi invită după aceea cu cel puțin 15 zile înainte de serbare publicul la participare. Corporațiunile și persoanele mai de frunte se vor invita „ad personam”.

1. În noaptea spre 27 august a.c. la ora 12 se anunță prin salve sosirea zilei de serbare.

2. La ora 8 se adună oaspeții în portic. Comitetul se adună în corpore, <apoi> oaspeții, și deschide serbarea. Patru juri din patru zări aduc urna, o pun învelită pe un pedestal provizoriu, 8-12 aprozi, în costumele de pe timpul lui Ștefan, pășesc călare înainte, patru rămân până la mormânt.

3. Sfânta Liturghie.

4. Parastas.

5. Sfințirea, apoi, a urnei și a flamurilor primite de la juni înaintea porticului.
6. Cuvântarea festivă (după deschidere).
7. Conducerea festivă (reprezentanții celor 9 provincii duc urne).
8. Urna se pune pe mormânt (corul intonează imnul festiv compus de Alesandi Flechtemacher).

La ora 2 banchetul festiv în portic, serata muzicală.

În 28 conferințe. În 29, dimineața, congresul¹.

Ordinea zilei (proiect)

1. Președintele deschide ședința și provoacă Congresul și Consiliul.
2. Se verifică membrii (vă întrebăm: cine are acest vot? numai acei dornici?...)
3. Se aleg funcționarii.
4. Se purcede la discutarea următoarelor chestiuni:
 - I. În ce mod s-ar putea dezvolta întreaga Junime română academică omogen?
 - II. Prin ce ar putea contribui generațiile noi la generalizarea culturii?
 - III. În care direcție trebuie să purceadă Junimea română spre a putea câștiga condițiile unei dezvoltări sigure și permanente?
 - IV. Care ram al dezvoltării trebuie să atragă mai cu deosebi chestiunea noastră?
 - V. Când și unde să fie viitorul congres?
5. Propuneri eventuale.
6. Ședințele și congresul se încheie (după verificarea protocolului).

Noi am dori răspunsurile:

La I. Prin o organizațiune care face cu putință ca toți junii români academici să se știe în nestrămutată atingere spirituală. Spre acest scop propunem:

1. Societăți academice pe la toate academiile vizitate de români.
2. Un organ literar-științific al Junilor români la care să conlucre toți.
3. Congrese mai adeseori.

La II. Prin o organizațiune care să facă cu putință că deosebitele clase sociale ale națiunii să se atingă spiritul. Spre acest scop propunem:

1. Junii români inteligenți să formeze pretutindeni Comitete provinciale.
2. În baza provinciilor române să se înființaze câte un comitet central.
3. Închegarea întru sine și cu societățile academice care au centrul lor în nredacțiunea organului.

La III. Combătând cosmopolitismul în direcția naționalismului, bineînțeles. Propunem:

1. studierea cugetării, închinațiunilor, datinilor, trebuințelor, etc. ale poporului român în genere și în special².

¹ *Ibidem*, f. 4.

² *Ibidem*, f. 5.

2. Să ne năzuim a fi conduși de trebuințele, convingerile și situațiunile generale, în loc de a conduce prin convingerile noastre speciale.

3. Să deșteptăm în popor conștiința, trebuințele sale latente, arătându-i calea spre a le îndeplini.

4. Să ne cunoaștem cugetarea originală română de la popor în loc de a generaliza cugetarea străină.

La IV. Dezvoltarea economică. Propunem:

Atât comitetele cât și societățile academice să introducă sistemul de prelegeri publice, lucrându-se cu păreri unite pentru crearea claselor pozitive (meseria, industrie, comerțul, etc).

La V. În Transilvania, în 1874, august, 19. Propunem:

1. Să se ridice o capelă modestă la locul unde s-a ucis Mihai Viteazul.

2. În 19 august 1874 să se sfințească biserica și să se aranjeze o serbare de amintire.

3. Congresul la care să fie toate comitetele provinciilor reprezentate.

Acesta este proiectul. Vă rugăm, din nou, de prezența dumneavoastră. Cele de până aici se vor lua la stabilirea definitivă în considerațiune.

Nu credem cum că nu veți lua parte la serbare. Zelul naționalismului și însuflețirea dumneavoastră pare a fi cu mult mai mare decât să-mi permită aceasta. Serbarea este o manifestațiune care numai prin prezentare numeroasă va putea atrage atenția Europei. Și asta e ce mai voim.

Așteptăm răspunsurile dumneavoastră!

Salutările frățești ale noastre.

Viena în 9 iulie 1871.

Ioan Slavici, secretar¹.

Stimate Domnule

Comitetul a primit cu cea mai bună bucurie știrea cum că vă veți reprezenta în congresul și respectiv la serbare.

Încât pentru părerile dumneavoastră comitetul e cu totul în acord cu dumneavoastră. Dorințele care le exprimați în acea propunere, sunt dorințele românilor în genere: o asociațiune a elementului latin e garanția <problemei> sociale a acestor elemente; nu o poate dori decât fiecare român².

¹ *Ibidem*, f. 6.

² *Ibidem*, f. 7.

Noi, Comitetul central, avem dorința de a duce la cunoștința congresului toate dorințele care s-au exprimat față cu noi, din o parte ori din alta: asta e funcțiunea noastră organică.

Cu atât mai bucuros vom împlini însă în acest caz special această dorință încât a nu pretinde de la noi decât ce azi ne dorim.

Transmițând însă dumneavoastră un reprezentant, e mai consult atât formal cât și în privința practică, ca să-i dați acestuia oarecare instrucțiuni în astă privință, că așa noi și domnul să fim în acord complet¹.

Din partea mea vă asigurăm, în special, cum că fără de a fi membrul Comitetului Central m-aș lupta pentru <susținerea> acestei idei. Cu atât mai mult între împrejurările de azi. Încât pentru realizarea-i lipsesc condițiile. Sper însă cum că Congresul va preschimba ideea și se va năzui a câștiga condițiunile realizării.

Un lucru nu poate fi fără de a fi fost odată început. Noi nu avem de a apăra cu direcțiuni existente; noi trebuie să le încercăm, să le creem oarecum și dacă vom afla odată direcțiunea nimerită, vom lucra cu păreri unite².

Comitetele se găsesc a da cale.

Până în 1 august a.c. primește corespondența în Viena (Bumbacu, Universitate).

Ne salută în numele meu și al Consiliului,

Ioan Slavici, secretar.

Viena, 17 iulie 1871 .

¹ *Ibidem*, f. 8.

² *Ibidem*, f. 9.

Aceste au și oșanțările literare, totuși ce au și ce
 se deplăta conștient și rațional, după pasarea noastră la lume
 și de ca unele puncte, cum ar fi: oșanțările, politice, istorice,
 poate deștinate dintr-o confiderabilă, politică, istorică,
 cetă puzimii aice și a... (f. 1. v. 1. c. 1.)... (f. 1. v. 1. c. 1.)...
 până la alta ocupare, cândă fiindă mai bună, favorită
 de împărațiar, și nu pot' răbăți' de. în România liberă.
 Utele comitatorilor și a rășădărilor se în ede în
 broșure și niște - în care s'au exprimat și vultărele, și
 precum și alte - se se împartă peste totă România.
 În decursul vultărele cu ocuparea țării, am
 opinii' că aice se fia liberă, de și se respice și costă
 se se practică deplină libertate a cuvintului, căci
 țării numai atunși vor fi la cultura informa-
 ticiiale...
 Aceste ne sunt fratilor! parșite noastre, cari ne
 rogăm să le luăm în serioasă confiderabilă, și după
 aprecierile se se imprimă după juriștii lor.
 Deși fidentis comitetului filial, propoziția deși
 pentru scabarea întră memoriu lui Ștefan Măru
 la Putna, tenută în 8 iuliu st. n. 1871.
 Graz în 8 iuliu 1871
 În numele comitetului
 A. P. Alexi

1. Se ne nimind și P. conștii de treburile helle, cum și
 găsite și claritate generale - în loc de a caude
 ce potă conștii în modă specială.
 2. Se deștepăntă în propoziția conștii dește tre-
 burile sale laude - acclandă calca spre a le îndestale.
 3. Se și conștii conștii conștii conștii.
 4. Se și conștii conștii conștii conștii.
 La II. Dezvolțarea economice. - Propoziții;
 alate Comitetul căte și societățile academie
 se introduce sistemă de protejere publică - lu-
 cundă cu poteri unite pentru creșterea claselor
 profesie (meserie, industrie, comerțului etc.)
 La V. În Transilvania în 1874 august 19.
 Propoziții: 1. Se se medice reșpale modeste
 la localitate și a acce Mihail Măru. - 2. În
 19 aug. 1874 se se spulțerea biserice și se se
 avangiere - se țara de amintire. - 3. Congres
 la care se fie helle Comit. pro. reprezentate.
 Deciziă este puzieră - se rogăm de
 nu de parșite Voștre. Cele de pene aici
 se vor lăa la istorice definitivă în Considera-
 țione.
 Nu credem, căea nu setă hăi parte la
 deștare. - Se helle, naționalismul și influen-
 țarea Voștra pare a fi în multă mai mare
 decât se ni permită acestă. - Se țara este
 manifestările, care numai prin repre-
 sentațiune numeroasă va pale abrage
 atențiunea Europei. - și asta e, ce mai vom.
 Așteptăm răspunsul Voștru!
 Saluțările frăției ale noastre!
 Viena în 9 Iuliu 1871
 Dumbrăveț
 Președinte ad. h.
 Universitate.
 Ioan Slavici
 secretar
 III. 41

Copii după corespondența dintre A.P. Alexi și Ioan Slavici

1954 SÂNGEORZ-BĂI

PUIA FLORICA REBREANU¹

Duminică, 20 iunie. Mă aflu, după ani și ani, din nou la Sângeorz, locul de popas ales de tata în călătoria din vara anului 1919, călătorie făcută, împreună cu măicuța și cu mine, pentru a-și revedea Maierul – „Cuibul Visurilor” -, pentru a se interesa de rudele din Transilvania², de soarta fraților înrolați în armata austro-ungară și pentru a-și revedea prietenii din copilărie și din adolescență.

M-am sculat în zori după o noapte de năprasnică furtună. Somnul meu, de obicei foarte adânc, de data aceasta a fost agitat, îndeosebi de un vis care m-a tulburat. Mi se părea că eram la prietenul nostru, scriitorul Ludovic Dauș. El ședea senin și zâmbitor. Deodată vine tata și-i dăruiește o haină de lână albă, moale... Somnul s-a risipit și, trezită de-a binelea, am început să mă gândesc întristată la sănătatea șubredă a bietului Dauș, cel de care ne leagă dureroase și cumplite amintiri, ca unul care a stat la căpătâiul tatei în ultimele sale clipe.

La 7, ca de obicei, am plecat să-mi beau apa „Hebe” și să-mi fac obișnuita plimbare prin pădure. Aici mare mi-a fost mirarea și uimirea când am zărit pe potecă, de-a curmezișul, un uriaș molid răsturnat. Doi oameni îl cercetau. După spusele lor era urmarea vântului de azi-noapte. Nu trăsnetul îl doborâse ci furtuna, vântul. După ce m-am uitat și eu curioasă, m-am apucat (cu briceagul din clasa întâia primară) și mi-am tăiat câteva crengi cu conii mieroși și parfumați.

Acasă am gustat ceva și m-am odihnit o oră. I-am scris apoi o scrisoare bunului Ludovic. Nu știu de ce sufletul meu continuă să fie neliniștit în legătură cu viața acestui om. Am plecat iarăși la ape. Plimbându-mă prin pădure, văd în fața mea două scânduri de brad așezate în cruce. Să le fi așezat cineva așa? Vor fi având vreo semnificație?... Eram lângă băi, unde se făceau reparații...

Întorcându-mă în cameră, doctorul Gheorghe – Gigi Rădulescu, care ne fracventase cu întreaga sa familie – Claudica soția și fiica Magdalena – la vie, la Valea Mare, ani de-a rândul, pe când trăia încă tata, și a cărei invitată eram aici, adusese de la cantină o masă bună și gustoasă. După ce ne-am ospătat a sosit Anuța – ca în fiecare zi – cu o damigeană de apă minerală pentru spălat pe față. Era gătită în straie de sărbătoare. A pipăit cu mare

¹ **Puia Florica Rebreanu**, *Pământul bătătorit de tatăl meu – File de jurnal*, Editura Sport-Turism, București, 1980, pp. 63-66.

² „În drum spre Sângeorz, consemnează măicuța, în legătură cu această călătorie, în cartea sa „Cu soțul meu”, ne-am oprit la Beclean, cu gândul de a o cunoaște pe mama sa, ce se mutase de curând de la Năsăud și locuia în clădirea Școlii confesionale”.

admirație mărgelele mele roșii, și-a pieptănat puțin părul blond – cu pieptănul meu – apoi a plecat.

Acum vreme-ai blândă și senină și-ar fi bine să dau chiar acum o raită prin centrul comunei. Înainte de a-mi bea apa tămăduitoare de la izvor, trec și prin livada de meri din dosul sanatoriului („Vila Haliță”). Livada m-a uluit literalmente. Cât cuprinzi cu ochii, pomi tineri și bogați în frunză, viguroși.

Pe jos, iarba abundentă, presărată cu mii de margarete albe, grațioase. Printre margarete, o cloșcă cu vreo nouă pușori galbeni ca aurul și parcă de-abia ieșiți din ou. Cloșca își croiește drum prin flori și iarbă cotcodăcind matern, chemându-și cât mai aproape micile și gingașele făpturi. Pușorii săltăreți se adună într-o clipă la apelul mamei lor. Găina se foiește, se umflă, zbârlindu-și penele ca să cuprindă cât mai mulți sub ea. Sunt toți adăpostiți, în afară de unul, care este acoperit numai pe jumătate. I se vede doar căpșorul printre penele din coada găinii. „Mama” își răsucesce capul lungind gâtul, privind în spate micul oropsit, și, cotcodăcește într-una, ca puiul să aibă răbdare, căci până la urmă îi va veni și lui rândul să se desfete la căldură, sub aripă. Capul pușorului, puf rotund de mătase blondă, răspunde cu privirea parcă așteptând răbdător.

De ce mi-au căzut privirile pe această minunată scenă? Aș putea spune că e ceva ereditar, gândindu-mă la pasiunea de gospodar a tatei, dar mă mulțumesc a considera că e de ajuns și puterea exemplului.

Luni, 21 iunie. M-am sculat ca de obicei. Programul nu a suferit nici o schimbare. La plimbarea obișnuită de la ora șapte, prin pădurea de brazi, am asistat la o mică scenă. Doi copii, Florea și Damian, păzeau oile. Mi-au spus singuri cum îi cheamă și câți ani au, Florea șapte, iar Damian opt.

Îi mai întreb câte oi păzește fiecare. Atunci, Florea se ridică în bătă și strigă: „Tului! Unde sunt mialele mele? Iarși îl întreb: „Spune, feciorașule, câte oi ai? Și cum nu ai băgat de seamă că s-au îndepărtat?” Fără să-mi răspundă, feciorul o ia la vale, spre pârau. După vreo cinci minute apare și Florea, roșu la față de supărare, mânând trei mielușei albi, tunși. „Așa-mi trăbuie, că mă țin de minciuni și povești și-am pierdut miala a patra”. Îl întreb: „Dar pe acestea unde le-ai găsit?” „În trifoi. Tului! Să știe mămuca !...”

Părea îngrijorat și toate trei mialele lui behăie neliniștite după cea de-a patra. Deodată ridică capetele și caută în toate părțile. În timp ce zbiară neliniștite, auzim ca un ecou: bee...bee... Ca săgeata, cele trei o iau la fugă după oaia rătăcită. La scurt timp se întorc toate patru, alergând spre „păcurarul” lor. Cei doi copii se bucură și se așază din nou la povești pe covorul catifelat de mușchi verde. Mă îndepărtez zâmbind, lăsându-i pe cei doi omuleți la sfat.

În fiecare dimineață și amiază trec pe lângă izvorul de la marginea pădurii, care brăzdează stânca și o scobește adânc, lăsând urmă roșie ca de sânge. Țăranii îl numesc „putere și tărie, leac la rânză”. „Îi tot fier, spun ei. Tămăduiește toată nepuința”.

Nu-i om în sat sau din alte locuri care să nu se oprească să-și spele fața, mâinile, să bea cu sete și să nu ia baremi o sticlă, două, pentru casă. „Îi strașnic leac și-i tare cercetat, domnii se îmbulzesc să-l sugă, tot cu țâra, nu ca noi cu glaja”.

Astăzi la amiază beau din izvor cu sete. Este rece ca gheața pentru că toată dimineața a plouat¹.

Vila “Haliță”

¹ Recuperarea acestor rânduri se datorează profesorului Florin Hodoroga care, printr-o întâmplare fericită, a intrat în posesia acestei cărți.

at
13/09/2007

Sezonul:
1 Iunie până 30 Septemvrie

„HEBE“
Sângeorz-Băi

(Județul Năsăud)

Stațiune balneo-climatică cu izvoare
minerale cloruro-sodice
radioactive

Tipografia G. Zikeli, Bistrița

IDENTITATE

Locul în care se îmbutelia apa minerală – 1943

STAȚIUNEA „HEBE” SÂNGEORZ-BĂI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ¹

I. SITUAȚIUNEA STAȚIUNEI

Stațiunea balneo-climatică „HEBE” din Sângeorz-Băi, jud. Năsăud, se află în sudul Bucovinei, la poalele și versantul sudic a munților Rodnei, care sunt o prelungire spre vest a Carpaților răsăriteni, pe romantica vale a Someșului-Mare, lângă linia ferată Cluj – Dej – Beclean – Rodna. Ea este înconjurată de dealuri și munți acoperiți cu păduri de fag, molid și brad, într-o regiune cu o vegetație bogată și variată, cu mult farmec și pitoresc.

Grație pădurilor de brad, regiunea este ozonificată cu bogăție și grație surselor minerale, stațiunea este bogată în emanațiuni de radiu.

Stațiunea „HEBE” este la altitudinea de 451 m., cu orientarea spre sud, deci la o climă subalpină, ferită de praf și de vânturi.

Toate acestea note caracteristice o fac propice de a influența în mod binefăcător asupra întregului organism, cu raporturi excepțional de avantajoase pentru un tratament în plin aer și pentru helioterapie.

Sângeorz-Băi, proprietara stațiunii, este o comună rurală compactă, curat românească, cu 4.000 locuitori. În localitate se află 3 biserici, școală primară cu opt puteri, stație CFR, oficiu PTT, etc.

¹ Articolul de față reproduce o broșură găsită în Arhiva Arhiepiscopiei Ortodoxe a Vadului, Feleacului și Clujului, trimisă de preotul Ioan Bunea, în anul 1937, pentru a-i face reclamă prin foaia „Renașterea”, stațiunii „HEBE”. În acea perioadă se construia biserica ortodoxă din stațiune, administrația băilor fiind una dintre instituțiile vremii care a sprijinit ridicarea acestei biserici. În mare am respectat textul inițial, cu formele gramaticale valabile atunci (nota redactorului Alexandru Dărăban)

Șoseaua ce trece prin comună leagă direct Ardealul cu Bucovina, prin pasul Rodnei, peste muntele Rotunda.

II. IZVOARELE DE APE MINERALE

Compoziția lor

Apele minerale naturale cloruro-sodice, bicaarbonate „HEBE”, cele mai radioactive din România (13,8 mm.C), similare ca acțiune cu apele din Karlsbad și Vichy. În urma analizei chimice și fizico-chimice efectuată de Dl. Profesor Univ. Dan Rădulescu, în laboratorul de chimie fizică a Universității din Cluj, au dat următoarele rezultate:

	Izvorul 1-2	Izvorul 3	Izvorul 4	Izvorul 5
Reziduu fix la 110 grade	7.1818 gr.	7.0934 gr.	6.9034 gr.	7.0263 gr.
CO ₂ total	4.4094	5.2569	5.1117	5.0089
CO ₂ combinat cu bicarbonați	4.0456	3.6689	3.6938	3.6735
CO ₂ liber	0.3638	1.5880	1.4179	1.3354
Clorură de sodiu	1.8897	2.4660	2.4407	2.4467
Clorură de potasiu	0.3176	0.3416	0.2826	0.2684
Clorură de litiu	0.0338	0.0387	0.0271	0.0285
Bicarbonat de sodiu	4.9431	4.1747	4.2786	3.4095
Bicarbonat de magneziu	0.5727	0.5872	0.5912	0.5962
Bicarbonat de calciu	1.9536	1.9697	1.9938	2.7853
Bicarbonat de fier	0.0174	0.01907	0.0176	0.0235
Bicarbonat de mangan	0.0856	0.1906	0.0116	0.01008
Bromură de sodiu	0.00431	0.00194	0.00166	0.00131
Iodură de sodiu	0.0000992	0.000056	0.000085	0.000056
Acid silicic	0.0657	0.06706	0.0643	0.06503
Acid boric	Urme	Urme	Urme	Urme
(Radioactivitate)	0.1 m. m. C.	0.11 m. m. C.	10.70 m. m. C.	9.5—13.8 m. m. C.

Apele de la Sângeorz-Băi sunt ape alcaline cloruro-sodice, cu următoarele caracteristici puțin obișnuite:

- O mare bogăție în bicarbonat de calciu (între 2-2,8 grame la litru).
- Sunt manganiferuginoase cu o neobișnuită bogăție de mangan asupra fierului (Nr. 1, 2 și 3 de cinci ori mai mult mangan decât fier!).
- Bogate în magneziu (Peste 0,5 grame la litru).
- Destul de bogate în litiu.
- Microcomponente importante: brom, iod și bor, emanații de radium.
- Apele sunt total lipsite de sulfați și fosfați, total lipsite de impurități organice, de nitrați, nitriți și amoniac, ceea ce dovedește că împlinesc în modul cel mai strict condițiunile igienice de lipsă de contact cu apele de suprafață.
- Apele sunt radioactive, în special izvoarele 4 și 5.

Diferențe caracteristice în compoziția izvoarelor

Izvoarele 1 și 2 sunt cele mai bogate în mangan (vezi pct. b) și cele mai sărace în clorură de sodiu și sunt cele mai puțin radioactive. În schimb, calitățile lor și procentul microcomponentelor rămân asemănătoare.

Izvoarele 4 și 5 sunt cele mai radioactive. Nr. 5 e cel mai bogat în bicarbonat de calciu. La izvoarele 4 și 5 conținutul în mangan e mult mai mic, iar raportul Mn/Fe normal și mai mic decât unitatea.

În rezumat, deși apropiate și cu o compoziție generală asemănătoare între izvoarele 1, 2 și 3, de o parte, și 4, 5, de altă parte, există deosebiri caracteristice tocmai în elementele terapeutice importante, ceea ce dovedește că izvoarele provin din adâncimi și roci deosebite.

III. INDICAȚIUNI TERAPEUTICE

În urma cercetărilor clinice și experimentale, apele „HEBE” sunt indicate în: bolile stomacului, dispepsii primitive și secundare, hiper-hipostenice, hiperclorhidrii și achilii gastrice, gastrite cronice și ulcere gastro-duodenale; boli intestinale: colite, constipații; boli ale ficatului: congestii, scleroze, ciroze la început, în convalescențe după hepatie, ictere, litiază biliară și colecistite cronice; diabet, gută cronică, uricemii, litiază renală și în toate manifestațiunile anafilactice.

Ca stațiune climatică beneficiază mult copiii anemici, clorotici, limfatici, convalescenții și cei cu diateză scrofuloasă.

IV. SERVICIUL MEDICAL

Fiecare vizitator trebuie să primească consultul unui medic balneolog, asupra întrebunțării apelor în mod sistematic, asupra temperaturii băilor calde și pentru prescripțiunile necesare asupra regimului alimentar. Fără de acestea nu se poate închipui o cură eficientă cu apele „HEBE”.

Serviciul medical, pe lângă un onorar redus, este deservit de următorii medici balneologi:

1. Dr. Iulian Chitul, prim-med. jud. în Bistrița, director medical al stațiunii.
2. Dr. Teofil Tanco, med. Ambulant, policlin. în Năsăud.
3. Dr. Mircea Haliță, asist. La clinica medicală din Cluj.

4. Colonel pens. Dr. Virgil Vasiliad, med. particular.
 5. Dr. Marius Oanea, medic de circumscripție în Sângeorz-Băi.
- Băile, restaurantele și locuințele stau sub controlul sanitar al unui medic balneolog.

V. GĂZDUIREA VIZITATORILOR

În decursul sezonului, vizitatorii au la dispoziție locuințe confortabile în următoarele hoteluri, vile și case particulare mai însemnate: hotel „Hebe”, vila „Comunală”, vila „Porumbița” (sanator „Hebe”), vilele „Dr. Alexandru Pop”, vila (sanator) „Ciuta”, vila „Șot”, vila „Alexi”, vila „Dr. Velican”, vila „Dr. Scridon”, vila „Dărăban”, vila „Hangea”, vila „Doina”, vila „Haliță”, vila „Domide”, etc., cu aproximativ 200 camere.

Vizitatorii cu resurse mai restrânse găsesc locuințe modeste, dar bune, pe la casele țărănești din perimetrul băilor și în comună.

Prețul camerelor variază după sezon, confort, situație și interior. Ele în tot timpul sunt convenabile (20-120 lei pe zi).

În hotele și în unele vile se servesc pensiuni întregi, mâncări dietetice și de regim.

Vizitatorii cărora nu le convine alimentația de restaurant, grație ușurinței de aprovizionare, își pot aranja bucătăria proprie.

Locuințele, strada și parcul sunt iluminate cu electricitate.

Referitor la cheltuielile generale de întreținere la băi, stațiunea „HEBE” a devenit proverbială, prin ieftinătatea traiului. Oricine, fie bogat, fie sărac, își poate potrivi cheltuielile în raport cu resursele de care dispune, fără a-și dezechilibra prevederile bugetare de acasă.

Înainte și post sezon, toate cheltuielile sunt simțitor reduse.

În general, cheltuielile de întreținere la băile „HEBE” desfid orice concurență.

VI. TAXE

Vizitatorii băilor, după sosirea în stațiune, sunt impuși la taxe foarte modeste în favorul parcului, a muzicii și a comunei. Aceste taxe descresc în raport cu numărul membrilor din familia vizitatoare.

Medicii umani, cu soțiile lor și cu copii minori, sunt scutiți de orice taxe (înscrisoare și băi). Tot astfel sunt scutiți toți copiii sub 7 ani, precum și personalul de serviciu. Acești din urmă primesc băile cu preț redus și numai în timpul hotărât de administrația băilor.

Funcționarii publici, militarii, preoții și pensionarii proveniți din aceste categorii: invalizii, orfanii și văduvele de război, care dețin carnete și acte justificative de această natură, au mari reduceri de taxe.

a) Taxe de înscriere

Nefuncționari: 1 pers.	Lei 275	Funcționari: 1 pers.	Lei 230
2 pers.	Lei 460	2 pers.	Lei 370
3 pers.	Lei 610	3 pers.	Lei 500
4 pers.	Lei 770	4 pers.	Lei 650
5 pers.	Lei 910	5 pers.	Lei 760

ș.a.m.d.

Aceste taxe se percep și se înțeleg pentru întreg sezonul.

b) Costul băilor calde

Băile calde se fac simple, numai de curățenie, cu o temperatură normală și de cură, conform prescripțiilor medicale, cu indicațiunile necesare asupra duratei și a temperaturii.

În orice caz, consultul medical este de lipsă.

Costul băilor calde:

		Clasa I	
Nefuncționari	Lei 30	Funcționari	Lei 20
		Clasa II	
Nefuncționari	Lei 20	Funcționari	Lei 10

La fiecare bilet se încasează 1 leu în plus pentru timbrul aviației.

VII. EXCURSIUNI, DISTRAȚII

Stațiunea „HEBE”, fiind situată la poalele minunaților munți ai Rodnei, oferă variate și multiple distracțiuni alpine, cu superbe priveliști și peisaj. Excursiunile pe jos sau călare, pe lângă râurile de munte Cormaia, Cormăița, Valea Tătarilor, Valea Măgurei, Valea Moldișului, Valea Vinului, etc., etc., deja la depărtări de câțiva km., ne duc între munți plini de verdețură și de brădet, la soare și la aer bogat ozonificat, la libertate desăvârșită și la sănătate. Amatorii de alpinism pot întreprinde ascensiuni la vârful Pietrosul, Ineul, cei mai mulți din împrejurime străbătând întreaga cunună a acestor munți.

Băile de râuri, bogate în păstrăvi și lipeni, băile de nisip și de soare contribuiesc în mod binefăcător și plăcut la distracția vizitatorilor.

Grație mijloacelor de comunicație bine întreținute, vizitatorii pot întreprinde excursiuni cu trenul, automobilul, autobuzul, etc. prin localitățile din apropiere și mai îndepărtate.

Orchestra de lăutari de primul rang cântă zilnic de trei ori pe terasa izvoarelor, distrând vizitatorii în timpul de cură, iar săptămânal, de două ori, cântă în restaurante în timpul meseilor de la amiază și cină.

Balurile, petrecerile și concertele, aranjate de tineret, sunt ocazii de distracțiuni neuitate.

Arena de tenis și popicăria oferă antrenamente gimnastice, iar plimbările prin parcurile stațiunii oferă liniște și destinderea sistemului nervos.

În decursul sezonului principal, mulți profesori universitari și alți intelectuali, somități ai științelor și culturii universale și românești, nu-și întrerup apostolatul în calitate de vizitatori ai băilor, ci în fiecare săptămână de 2-3 ori țin conferințe publice și variate, oferind cu multă dragoste și însuflețire, nu numai distracțiuni intelectuale, ci lărgirea și întărirea cercului de cunoștințe științifice ale auditoriului.

VIII. ITINERARE

Pentru înlesnirea călătoriei la Sângeorz-Băi din oricare parte a țării și din străinătate, dăm următoarele itinerare:

De la București: Ploiești – Brașov – Cluj(Apahida) – Dej – Beclean – Sângeorz-Băi.

De la Chișinău: Iași – Pașcani – Verești – Dărmănești – Dorna – Bistrița – Beclean – Sângeorz-Băi.

De la Chișinău: Iași – Tecuci – Mărășești – Ploiești – Brașov – Cluj(Apahida) – Dej – Beclean – Sângeorz-Băi.

De la Cernăuți: Dărmănești – Dorna – Bistrița – Beclean – Sângeorz-Băi.

De la Satu-Mare: Baia-Mare – Jibou – Dej – Beclean – Sângeorz-Băi.

De la Oradea: Cluj – Dej – Beclean – Sângeorz-Băi.

De la Arad: Simeria – Războieni – Cluj(Apahida) – Dej – Beclean – Sângeorz-Băi.

De la Timișoara: Iliu – Războieni – Cluj(Apahida) – Dej – Beclean – Sângeorz-Băi.

De la Craiova: Piatra (Olt) – Sibiu – Vințul de Jos – Războieni – Cluj(Apahida) – Dej – Beclean – Sângeorz-Băi.

Biletele de tren, pentru ca să se împărțasească de gratuitate la întorsul acasă, trebuie vizate de administrația băilor.

IX. PROCURAREA APEI

Pentru cei ce vor să urmeze cura de apă la domiciliu dăm, în cele ce urmează, costul și condițiunile de livrare:

a) Pentru apa livrată în sticlele Administrației băilor se achită:

1. Costul unei sticle de 1/1 litri ab. gara Sângeorz-Băi	Lei 7,50
2. Costul unei sticle de 1/2 litri ab. gara Sângeorz-Băi	Lei 5
3. Costul unui litru de apă ab. gara Sângeorz-Băi	Lei 3,75
4. Costul unui 1/2 litru de apă ab. gara Sângeorz-Băi	Lei 2,75
5. Costul unei lăzi pentru 25 sticle de 1/1 litri sau 50 sticle de 1/2 litri	Lei 35
6. Transport CFR, scrisoare de trăsură, timbre	după tarif

În sumele de sus se cuprind: spălarea, umplerea și împachetarea sticlelor, dopul, vigneta(eticheta), taxa de consumație (bilet de liberă circulație), impozitul minier, taxa către Ministerul Sănătății, timbre pe factură, transport de la magazie la gară, etc.

Apa se livrează din izvorul pregerat de comandor, fără nicio diferență de cost.

Sumele se rambursează. Materialele achitate devin proprietatea comandorului, pe care le poate utiliza la comenzile de apă viitoare, când va achita numai sumele de la punctele 3, 4 și 6.

Livrarea se face în lăzi de câte 25 sticle de 1/1 litri sau de 50 sticle de 1/2 litri. Administrația băilor se îngrijește ca, comenzile să se efectuiască cu promptitudine, supraveghează spălarea, umplerea și împachetarea sticlelor, dar nu-și asumă răspunderi asupra întârzierilor și spargerilor de sticle întâmplate în decursul transportului pe CFR.

b) Pentru apa livrată în sticlele consumatorului se achită:

1. Costul unui litru apă ab. gară CFR Sângeorz-Băi	Lei 3,75
2. Costul unei jumătăți de litru apă ab. gară CFR Sângeorz-Băi	Lei 2,75
3. Transportul CFR, scrisoare de trăsură, timbru	după tarif
- Celelalte condițiuni sunt identice cu cel indicate mai sus.

X. INFORMAȚIUNI DIVERSE

Apele și băile „HEBE” sunt situate la vestul comunei, la depărtare de 1 km. De băi duce un drum bine întreținut, începând de la primărie, paralel cu valea Borcutului. Acest drum, venind de la băi, are o ramificație „Peste Mal”, care duce la gară și în comună, scurtând parcursul aproape cu jumătate.

Trenuri sosesc dinspre Cluj de două ori pe zi: după-masă la ora 14 și 21 min. și seara la ora 20 și 34 min. Pleacă către Cluj tot de două ori pe zi: dimineața la ora 4 și 31 min. și după masă la ora 13 și 38 min. Dealtcum sosirile și plecările trenurilor depind de „Mersurile” ce se stabilesc din timp în timp de Direcțiunea CFR, suferind eventuale mici diferențe.

S-au făcut demersuri, pentru ca atât la venire, cât și la plecare, publicul să aibă vagoane directe dinspre și către Cluj, evitând neplăcerile transbordărilor.

Vizitatorii, care vin peste Bistrița, în afară de tren, au la dispoziție autobuzul, care circulă zilnic, în mod regulat, între Bistrița și băile „HEBE”.

Transportul vizitatorilor de la gară se face cu trăsuri, automobile și cu „omnibusul”. Taxele de transport sunt statorite de primăria comunală. Cărașilor nu le este admisă speculația și depășirea lor. Pe fiecare vehicol este afișat în loc vizibil tabloul cu indicarea tarifelor. Tabloul este semnat de primarul comunal, administratorul băilor și de proprietarul vehicolului.

Publicul vizitator este rugat să nu se lase atras și influențat de diverși agenți și mișiți speculatori, căci orice informațiuni se dau în mod gratuit de organele administrației băilor.

La alegerea sau schimbarea locuințelor, vizitatorilor le stă la dispoziție în biroul administrației tabloul vilelor cu camerel disponibile, ținut la curent, zi cu zi. Organele administrației băilor dau informațiunile necesare și în această privință.

Comisia și Administrația „HEBE”

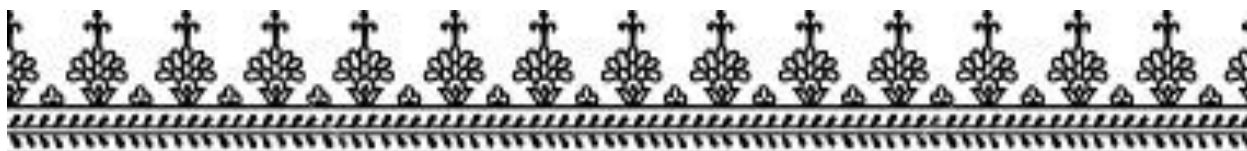
Turiști în vechea stațiune a Sângerzului

BISERICĂ ȘI SOCIETATE

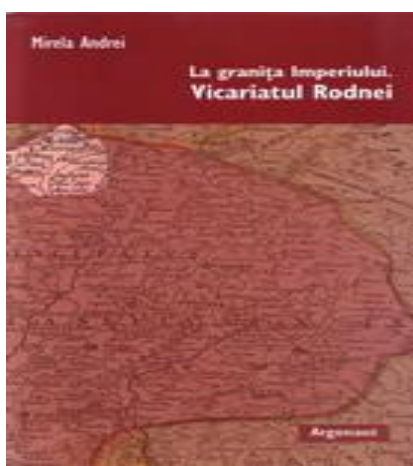

Tara Năsăudului într-un fragment de hartă a Imperiului Habsburgic

CAPELANUL ÎN SÂNGEORZ-BĂI¹

DR. MIRELA ANDREI

situație, oarecum diferită, se întâlnește în desemnarea capelanului sau a preotului-cooperator. De obicei capelanul sau cooperatorul era numit la cererea comunității, fiind nevoie, în general, și de consimțământul parohului, întrucât acesta urma să cedeze în favoarea celui de-al doilea preot o parte din veniturile parohiale². Funcția exista doar în comunitățile mari, greu de administrat de un singur preot. De asemenea, prezența celui de-al doilea preot se impunea și în situația în care parohul în funcție era în vârstă și bolnav. Preotul-cooperator avea rolul de a ajuta preotul-paroh în administrarea afacerilor bisericești și preoțești. Pentru a se evita o confuzie terminologică considerăm necesar să precizăm că în numeroase cereri adresate de către comunități forurilor episcopale în vederea acordării pe lângă preotul în funcție a unui preot-cooperator sau capelan, se folosește denumirea de al doilea preot. Termenul nu are aici înțelesul de al doilea paroh, ceea ce ar fi însemnat în mod firesc divizarea comunității bisericești în două parohii, fiecare cu propriul său preot. În acest context, al doilea preot al unei parohii, semnifica doar demnitatea de preot (co)ajutător al administratorului parohial sau al parohului, el îndeplinind în fapt rolul de vicar parohial. Denumirea consacrată în documentele vremii a fost aceea de capelan sau preot-cooperator.

Relațiile dintre parohul local și capelan, acolo unde funcția exista, erau de cele mai multe ori tensionate. O astfel de relație a funcționat și între preotul Simion Tanco și capelanul său, Nicolae Georgiță. Parohul s-a plâns în repetate rânduri la vicariat că preotul

¹ Publicăm și în acest număr, cu acordul autoarei, un alt fragment din lucrarea intitulată „**La granița Imperiului. Vicariatul greco-catolic al Rodnei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea**”, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2006, p. 207; pp. 210-218. Menționăm că scopul publicării acestor fragmente episodice din respectiva lucrare este acela de a aduce la cunoștința și informarea unui public cât mai larg a unor date istorice accesibile în general mediului științific de specialitate. (Re)publicarea acestor fragmente sunt de interes pentru revistă și publicul nostru întrucât se referă la trecutul bisericesc al ținutului năsăudean și a celui săngeorzan, contribuind astfel la o mai bună cunoaștere a istoriei locale.

² **Joannes Dominicus Mansi**, *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Colectio*, tomus 42 – *Synodi Orientalis* (1854-1875), Paris, 1910, p. 525.

capelan nu-l ajută în prestarea funcțiilor religioase, că nu-l respectă și nu dă dovadă de ascultare și supunere. În exemplificarea acestei conduite reprobabile a capelanului, S. Tanco prezenta următoarele fapte: în săptămâna mare a Paștelor nu l-a ajutat deloc, fiind astfel pus în situația de a servi singur în biserică în duminica Floriilor și de a-i mărturisi singur pe credincioși. Apoi, din miercuria de după Paști până în duminica Tomii a părăsit parohia, fără să-l anunțe pe paroh. S. Tanco cere să se pună „stavilă” acestor abuzuri și relei intenții a capelanului său¹. Capelanul a trimis Consistoriului prin intermediul vicarului o scrisoare prin care explica comportamentul său și necesitatea de a părăsi parohia pe neașteptate. Cu toate acestea, Consistoriul cerea vicarului, pe 9 aprilie 1872, să-i reamintească capelanului Georgiță că, potrivit canoanelor, trebuie să fie „întru toate subordonat” parohului. Era precizat, de asemenea, faptul că rămânea în vigoare decizia consistorială din 16 decembrie 1871 nr. 2706/1727 și că împărțirea proventelor parohiale în două părți egale nu era posibilă pentru că „e datină și lege în dieceză ca, capelanilor să li se dea numai a treia parte”, precum și că promovarea lui Georgiță la demnitatea de paroh nu se poate îndeplini².

Numai unui al doilea preot într-o parohie putea avea loc doar în cazuri excepționale și foarte bine motivate, după cum reiese din corespondența dintre forurile episcopale și vicariat, referitoare la acest subiect. Astfel „ordinațiunea” consistorială nr. 654/1778 din 18 martie 1871³ adresată vicarului și răspunzând la cererea capelanului din Sângeorz, N. Georgiță de a fi „denumit” ca al doilea preot în parohie, clarifică această problemă. Respingând categoric și reprobând cererea capelanului Georgiță, considerată „incompatibilă cu modestia și umilința preoțească”, dispoziția consistorială preciza că această practică a înființării de parohii noi nu a mai fost și nu poate fi uzitată. Se specifica faptul că nu se poate înființa o nouă parohie fără să existe „sede vacante”, întrucât o astfel de practică ar fi necanonică. Consistoriul gherlean revenea pe 9 aprilie 1872, probabil ca urmare a insistențelor capelanului din Sângeorz-Băi, cu o nouă circulară care reconfirma imposibilitatea constituirii a două parohii într-o parohie⁴.

Un grup de „poporeni” din Sângeorz, reprezentând partea comunei situată dincolo de Someș, adresa, pe calea vicariatului, o scrisoare Consistoriului, în care cerea „denumirea” lui N. Georgiță, ca al doilea preot și aducea „puncte în contra parohului”, care erau în fapt tot atâtea argumente în favoarea acordării dreptului de a avea un al doilea preot în comunitate⁵. Printre acestea, credincioșii menționau faptul că preotul-paroh nu lăsa să se facă vecernie în sâmbete și duminici, nici liturghia în postul mare în bisericuță de către capelan, ci numai în biserica parohială, astfel încât cei din acea parte a comunei rămân fără

¹ **Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bistrița-Năsăud (A.N.D.J.B.N.),** fond *Vicariatul Rodnei*, dos. 285/1871, f. 37 r.

² *Ibidem*, dos. 301/1872, f. 20 r.

³ *Ibidem*, dos. 285/1871, f. 25 r.

⁴ *Ibidem*, dos. 301/1872, f. 20 r.

⁵ *Ibidem*, ff. 22 r, 46-47.

serviciul divin. Sătenii susțineau apoi că preotul Tanco îl asuprea pe capelan, învinuindu-l de diferite lucruri numai pentru a-i putea reține din competența care i se cuvenea sau nedându-i nimic din taxele, de câte 2-3 fl. pe care le încasa pentru extrasele matriculare. Ca urmare a situației prezentate de o parte a credincioșilor din Sângeorz, Consistoriul a cerut ca preotul incriminat, S. Tanco, să răspundă la acuzele care i s-au adus și a hotărât ca pe viitor vecernia să se facă întotdeauna și în bisericuță, cu excepția cazurilor de boală sau absență din comună a parohului, când capelanul trebuia să servească în biserica parohială.

În ceea ce privea, „provențele” capelanului, acestea rămâneau însă neschimbate¹, în conformitate cu mai vechile reglementări existente în acest sens. Hotărârea consistorială nu spre a fi rezolvat diferendul existent între cei doi preoți din Sângeorz și a fost departe de a fi mulțumitoare pentru capelan, care a încercat să obțină parohia vacantă Zagra, încercare descurajată din start de forurile episcopale. Puțin mai târziu, în contextul decesului preotului Ștefan Șoimoșan din Șieut, Georgiță solicita parohia abia rămasă vacantă. În acest scop, înainta pe 30 august 1873 câte o scrisoare episcopului Pavel², respectiv vicarului Moisi³, motivând necesitatea de a i se acorda o parohie prin precaritatea materială în care se zbătea de când era capelan, care nu-i permitea nici „barem cuviincioasa subzistență de toate zilele, necum să fiu în stare a da pruncilor receruta și cuviincioasa creștere”. Pentru a-și spori șansele de reușită, pe lângă cerere atașează și un atestat eliberat de oficiul comunal Sângeorz⁴ despre purtarea sa în calitate de capelan. Rezolvarea cauzei sale avea să vină dintr-o direcție cu totul neașteptată. Preotul Emanuel Călina a căzut victimă epidemiei de holeră⁵, prin moartea sa (7 septembrie), lăsând vacantă parohia Ilva-Mică. Locuitorii comunei, în virtutea vechii practici de a-și alege preotul compun o declarație (10 septembrie), în capul listei semnatarilor aflându-se judele și învățătorul elementar Nechiti, adresată episcopului prin care declară că-l voiesc, în mod unanim, ca preot local pe capelanul din Sângeorz, cel puțin până când „atotputernicul Dumnezeu” îi va dăruia cu un preot „din sânul și mijlocul nostru”⁶.

Amintita declarație, făcută „din voie liberă”, cuprindea și un contract al comunității cu viitorul preot, semnatarii angajându-se să-i pună la dispoziție casa parohială, pentru preoteasa văduvă urmând a se găsi o altă locuință pe timpul „de respir al văduvei”⁷. De asemenea, comunitatea se obliga să-i acorde capelanului Georgiță toate beneficiile pe care le-a avut și preotul Călina: porție canonică, stola din funcțiunile bisericesti sau „după

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem*, dos. 317/1873, ff. 73 r-v, 74 r.

³ *Ibidem*, f. 76 r.

⁴ *Ibidem*, f. 74 r.

⁵ *Ibidem*, f. 80 r.

⁶ *Ibidem*, f. 116 r.

⁷ Timp de un an de zile după decesul unui preot, văduva și orfanii săi aveau dreptul de a locui în casa parohială și de a beneficia de o parte (de obicei jumătate) din veniturile porției canonice.

patrafir, după datina de până acum”¹. Fără a putea preciza ce anume a convins forurile bisericești gherlene, constatăm că avem de-a face din nou cu genul de înțelegere amiabilă între episcopie și comunități în privința numirii preotului. Totul s-a finalizat cu introducerea lui N. Georgiță de către vicar în noua parohie, pe 21 decembrie 1873².

Câțiva ani mai târziu, pe 13 februarie 1877, vicarul Grigore Moisil recomanda Ordinariatului ca administratorul parohial din Ilva-Mică, același N. Georgiță, să fie prevăzut „cu decret de preot actual”³, întrucât au trecut cei trei ani de când îndeplinea respectiva funcție, interval de timp după care, conform practicii diecezane putea fi înaintat la demnitatea de paroh⁴. Numirea lui Georgiță ca paroh definitiv își găsea o justificare în plus, în faptul că „poporeni” nu arătau nicio nemulțumire față de dânsul de când le era administrator. Prin urmare, în opinia vicarului, N. Georgiță îndeplinea o calitate importantă, necesară oricărui preot, care ar fi dorit să devină paroh definitiv într-o comunitate din ținutul fostului regiment II de graniță românesc, acordul comunității, pentru că se știa că „foștii grăniceri țin mult la dreptul alegerii preoților săi”⁵. Iată că la trei ani după incidentul care a dus la demiterea sa temporară, vicarul reamintea forurilor episcopale, aproape sfidător, că satele năsăudene nu au renunțat să-și afirme dreptul de alegere a preotului, drept care a funcționat în vicariatul Rodnei fără nicio încălcare în timpul regimentului, și a cărui respectare a fost imperios cerută, de atâtea ori, de năsăudeni.

Referindu-se la necesitatea „definitivării” preotului N. Georgiță în Ilva-Mică, Gr. Moisil preciza că „poporeni nu se pot plânge că nu s-a respectat vechea datină de a-și alege preotul, mai ales că în trecut când își alegea poporul preotul, acela nu se denumea ca administrator, ci deoarece la hirotonire i se da și decretul”, devenea preot stabil. Mai mult sau mai puțin subtil, vicarul năsăudean insinua faptul că în prezentul la care se referea, existau câteva minusuri în raport cu trecutul, sub raportul autonomiei administrative a parohiilor și, în același timp, practici noi, care nu aveau de-a face cu tradiția Bisericii române greco-catolice. Pe de o parte era vorba de anularea practicii alegerii preotului, nerespectarea voinței poporului, pe de altă parte, hirotonirea, înainte se făcea doar atunci când se știa precis că pentru cel hirotonit exista o parohie vacantă și nu existau atâtea trepte preoțești (administrator parohial, preot-paroh sau preot definitiv).

Vicarul afirma răspicat că, mai înainte, un candidat la preoție numai atunci se hirotonea când i se conferea o parohie sau cel puțin era alesul unei parohii. Exprimându-și nedisimulat, precum în multe alte ocazii, nostalgia după modul de administrație de tip blăjean, vicarul reamintea episcopatului gherlean că „hirotonirea clericilor de preoți diecezani fără parohie în dieceza de Făgăraș, nu era îndătinată, afară de acei clerici, care ca

¹ **A.N.D.J.B.N.**, fond *Vicariatul Rodnei*, dos. 317/1873, f. 116 v.

² *Ibidem*, f. 130 r.

³ *Ibidem*, dos. 385/1877, f. 42 r.

⁴ *Ibidem*, f. 42 v.

⁵ *Ibidem*.

profesori aplicați rămâneau celibi [...] episcopii nu cutezau a trimite undeva un preot fără voia poporenilor, ca să nu se facă turburări și să nu se treacă la neunire. Poporenii mai înaintați încă își mai aduc aminte vechea datină¹.

În conjuctura creată în Sângeorz de transferarea lui N. Georgiță în Ilva-Mică, comunitatea a rămas fără capelan, fapt ce a determinat-o să petiționeze din nou la Ordinariatul din Gherla în 8 martie 1874, în vederea obținerii unui alt capelan. Două zile mai târziu, episcopul Pavel îi cerea vicarului să se consulte cu parohul Simion Tanco și să-și exprime opinia, în acest sens, în cel mai scurt timp, posibil².

În 2 septembrie 1876, vicarul transmitea la Gherla că alesul comunei bisericesti Sângeorz pentru funcția de preot-cooperator era Silviu Sohorca³. Totodată, aducea la cunoștința forurilor episcopale că, la rândul său, tânărul teolog, S. Sohorca a primit alegerea făcută, mai ales că ea a fost acceptată și recomandată spre sancționarea Ordinariatului și de către preotul-paroh, Simion Tanco⁴.

Procesul de alegere s-a desfășurat în două etape: mai întâi, pe 6 august, preotul Tanco a convocat eforia bisericească și comitetul comunal, care „au depus deciziunile lor în un protocol”. Același protocol conținea declarația și acordul parohului comunității de a-l primi pe Silviu Sohorca ca și cooperator, acordându-i terțialitatea din veniturile stolare și pământurile parohiale. O săptămână mai târziu, în 13 august, a avut loc alegerea propriu-zisă, la care au participat toți capii de familie (550 oameni)⁵.

Însă, odată alegerea înfăptuită, comuna a micșorat mult veniturile capelanului, nemaivoid să-i dea precum antecesorilor săi cei 100 fl. Și câteva parcele de pământ din terenurile comunei, spre folosință. În această situație, Consistoriul, întrunit în ședință pe 23 septembrie 1876, hotăra că alegerea era nelegală, pentru că și dacă „poporenii ar avea drept de alegere, totuși Veneratul Ordinariat îi competește dreptul de candidare și comuna nu are dreptul de a denega veniturile acelea, la a căror s-au deobligat mai înainte și învoirea lor în darea acelor venite s-a întărit și prin Veneratul Ordinariat⁶”. Se arăta că stipulațiile protocolului de alegere a cooperatorului, neprevăzând acordarea unei remunerații pentru acesta, echivala de fapt cu punerea lui „în spatele” parohului, obligat astfel să-l țină din veniturile sale.

În consecință, Consistoriul decidea, delegând cu îndeplinirea lucrurilor pe vicar, că alegerea avea să fie recunoscută și aprobată numai când comuna declara în scris că acceptă să-i dea noului cooperator veniturile foștilor preoți cooperatori, altfel, alegerea pentru care, nici nu s-a cerut, nici nu s-a dat aprobare din partea Ordinariatului, se va declara nevalidă.

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem*, dos. 335/1874, f. 53 r.

³ *Ibidem*, dos. 369/1876, f. 70 r.

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Ibidem*, f. 73 r-v.

⁶ *Ibidem*, f. 73 v.

Se preciza că exista, totuși, posibilitatea declarării ca valabile a alegerii făcute, în condițiile în care parohul Tanco, voind a-l avea ca și cooperator pe Sohorca, accepta să-l susțină din veniturile sale. El putea face, în acest sens, învoire scrisă cu cooperatorul, aceasta urmând ulterior a fi întărită și de Ordinariat după hirotonirea lui Sohorca, care apoi urma să fie dispus ca preot-cooperator¹. Problemele de natură financiară erau de obicei motivul pentru care relațiile dintre parohul și capelanul uneia și aceleași comunități bisericești începeau a fi tensionate.

Propunerea împărțirii beneficiilor parohiale atingea în primul rând interesele materiale ale preotului-paroh, care se vedea astfel pus în situația de a-și vedea mult scăzute veniturile și perspectivele economice. Nici capelanul nu putea fi încântat de o astfel de situație întrucât, potrivit statutelor diecezane în vigoare, beneficiau doar de terțialitate din veniturile preoțești și ale porției canonice, ceea ce însemna o stare materială precară, de multe ori la limita subzistenței. Acest lucru a semănat discordie și neînțelegeri între mai toți parohii și capelanii din satele nășăudene. A fost și cazul preoților din Sângeorz, Simion Tanco și Silviu Sohorca. La repetatele rugări ale „poporenilor”, ale lui Sohorca, (completate cu dispoziția Consistoriului episcopal), dar în același timp la ordinul episcopiei, pe 6 februarie 1877 vicarul „a ieșit” la fața locului în scopul de a alarifica lucrurile și de a detensiona atmosfera². Prin „străduința” primăriei comunale, la întâlnirea cu vicarul au participat circa 300 de inși, care au hotărât și promis în fața vicarului că se învoiesc a-i da capelanului 100 fl. Și pământurile de fânaț folosite de antecesorii săi și totodată că îl voiesc pe nou „ordinatul” Sohorca, „iară de alt capelan din sat străin nici că nu vor a ști”³.

În fața adunării, S. Sohorca s-a rugat parohului Tanco să-i fie iertate „vătămirile” verbale pe care le-a făcut. Poporul prezent a rugat, de asemenea, pe paroh și pe reprezentanța bisericească ca să fie iertate, atât greșelile tânărului preot, cât și insultele unor „poporeni”, partizani ai acestuia. A avut loc, apoi, a doua alegere a capelanului. Deși, în candidatura făcută pentru această alegere au fost înscriși și alți doi tineri preoți, proaspăt hirotoniți Ilie Poșmușan și Samson Onighi⁴, cu unanimitate de voturi a fost ales S. Sohorca⁵. Sohorca⁵. Iată, se confirmă odată în plus preferința „poporenilor” pentru un preot din sat, dovadă că nici din această perspectivă, precum nici în privința dreptului de alegere a preotului, nu s-au produs mutații semnificative în mentalitatea și gândirea colectivă a locuitorilor de pe valea Rodnei.

Pentru prevenirea unor diferende viitoare care să aibă drept cauză aspectul material, s-a încheiat un contract, cu privire la modul de împărțire a veniturilor stolare și parohiale pe

¹ *Ibidem*, f. 74 r.

² *Ibidem*, dos. 385, f. 3 r.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, f. 41 r.

⁵ *Ibidem*, ff. 5-6 cuprind protocolul de alegere; ff. 7-17 conțin un conspect al numelor poporenilor care s-au învoit cu alegerea lui Sohorca, în număr de 521.

viitor. Respectivul contract s-a făcut în trei exemplare trimise spre consultare și aprobare „Veneratului Consistoriu”, dintre care un exemplar urma să rămână în arhiva diecezană, iar celelalte două retrimise și înmânate parohului și capelanului¹. Contractul, revăzut la oficiul vicarial pe 15 februarie, avea să primească aprobarea și semnătura episcopului Pavel pe 13 martie². El a reprezentat un model-standard pentru orice contract de acest gen. Punctul I stipula că S. Tanco, în calitate de paroh își rezerva dreptul și jurisdicția sa neștirbită, conform sfintelor canoane și în conformitate cu uzul Bisericii greco-catolice, în privința persoanei capelanului și asupra întregii parohii, „nesuferind amestec din partea capelanului său, decât numai unde va fi chemat de paroh”³. La punctul II se preciza că preotul-paroh Tanco „se îndatorește” a da din toate veniturile stolare capelanului a treia parte „acolo unde respectiva funcțiune bisericească sau religioasă cu care e împreunat venitul o va fi făcut S. Sohorca”⁴. Pe 23 martie 1877, vicarul aducea la cunoștința oficiului parohial din Sângeorz întărirea⁵ alegerii de capelan venită de la episcopie împreună cu aprobarea contractului încheiat între cei doi preoți⁶. În urma morții preotului și vice-protopopului Simion Tanco din din Sângeorz, cauzată de „boală de apă”, survenită pe 27 august 1881⁷, toate afacerile parohiale, arhiva de protocoale, matricole, cărțile aparținând bibliotecii parohiale, grija spirituală a „poporenilor” s-au transferat, în 29 august, în sarcina capelanului Silviu Sohorca. Întrucât în urma preotului Tanco a rămas o văduvă, care potrivit uzului străvechi și statutelor diecezane avea dreptul de a folosi casa parohială și pământurile porțiunii canonice care îi reveneau decedatului soț, timp de încă un an de zile, parohia nu putea fi conferită unui alt preot⁸. Pentru evitarea formării de partide și a certelor între „poporeni”, vicarul recomanda Consistoriului episcopal conferirea demnității de paroh lui S. Sohorca⁹. Această prevedere se impunea, deoarece din parohie existau doi tineri preoți, Vasile Pop, aplicat în Bistrița Bârgăului și Ioan Neamțu, care administra parohia Nimigea, ambii voind să candideze pentru Sângeorz și promițând în vederea alegerii, reducerea stoloanelor. În 6 septembrie, prin dispoziția nr. 5062, Consistoriul gherlean acorda administrația interimară pe timpul anului „de respir al văduvei”, capelanului S. Sohorca, care pe parcursul întregului an urma să servească pentru veniturile stolare, celelalte revenindu-i, conform statutelor diecezane, văduvei¹⁰.

¹ *Ibidem*, f. 3 v.

² *Ibidem*, ff. 134-137.

³ *Ibidem*, f. 134 r.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, f. 139 r.

⁶ *Ibidem*, f. 140 r.

⁷ *Ibidem*, dos. 452/1881, f. 127 r.

⁸ *Ibidem*, f. 128 r.

⁹ *Ibidem*, f. 128 v.

¹⁰ *Ibidem*, f. 147 r.

Scrisoarea episcopală din 10 februarie 1883, aducea în atenția vicarului năsăudean faptul că preotul din Nimigea, Ioan Neamțu, agita spiritele în Sângeorz, comuna sa natală, împotriva preotului S. Sohorca, cu scopul de a deveni capelan acolo¹. Se pare că acțiunile lui I. Neamțu au dat rezultate pentru că după câteva săptămâni, prin „ordinațiunea” consistorială nr. 2267 din 17 martie 1883, Ștefan Bilțiu, vicarul general episcopal al Gherlei, îl informa pe vicarul Moisiil că sângeorzenii îl cereau ca și capelan pe Ioan Neamțu². În cele din urmă postul de al doilea preot în Sângeorz, respectiv de capelan, avea să fie ocupat tot de un preot al locului, Vasile Pop Sângeorzanul, a cărui numire în 21 februarie 1885³, a fost făcută fără consultarea și acceptul administratorului parohial Sohorca⁴. În condițiile nașterii unui complicat conflict între cei doi preoți, cauzat de divergențe de natură materială, a cărui desfășurare atingea apogeul în decursul anului 1889, S. Sohorca, în virtutea legislației bisericești în vigoare⁵, avea să ceară destituirea capelanului din Sângeorz, impus fără acordul său.

La rândul lor, forurile episcopale, îndemnând la liniște și supunere, aveau să invoce același text de lege, respectiv punctul 7, cap. IX, Titlul III, din Conciliul provincial I (*Despre parohi*). Potrivit acestuia, fiindcă Sohorca nu era paroh, ci numai administrator parohial, consimțământul său în privința denumirii capelanului nu era obligatoriu⁶. Derularea diferendului dintre S. Sohorca și V. Pop avea să aducă și clarificarea poziției parohienilor, care, fideli cutumelor adânci înrădăcinate în conștiința colectivă, s-au coalizat cu toată convingerea cu S. Sohorca. Astfel, în 2 martie 1885, reprezentanța poporului greco-catolic al comunei petiționa la Consistoriul episcopal din Gherla împotriva denumirii de capelan. Aceasta își exprima dorința de a-și alege capelanul, dar numai atunci când ar constata „lipsa de cooperare”⁷. Când S. Sohorca, dorind, pe de o parte să arunce în luptă ultima armă, decisivă, pe de altă parte, dorind a lăsa să se înțeleagă hotărârea fermă de a nu-l mai avea nicidecum ca și colaborator pe V. Pop, propunea, dacă altfel nu era posibil, transferarea sa într-o altă parohie, comunitatea declara aproape în unanimitate că „pe preotul Sohorca nu-l lăsăm a se duce din parohie, ducă-se V. Pop, care este impus de capelan fără voia poporului”⁸. Iată încă un exemplu elocvent care evidențiază importanța pe care o acordau comunitățile năsăudene, foste grănicerești, funcționării nealterate a practicii alegerii preoților, trăinicia cu care această idee era săpată în mentalul colectiv din zonă.

¹ *Ibidem*, dos. 496/1883, f. 5 r.

² *Ibidem*, f. 110 r.

³ *Ibidem*, dos. 535/1885, f. 30 r.

⁴ *Ibidem*, dos. 615/1889, f. 165 v.

⁵ Este vorba despre decretul Conciliului provincial I (1872), aprobat în 1881 de sfântul Scaun apostolic.

⁶ A.N.D.J.B.N., fond *Vicariatul Rodnei*, dos. 615/1889, f. 165 v.

⁷ *Ibidem*, dos. 535/1855, f. 55 r.

⁸ *Ibidem*, f. 55 r.

REAȚIA OPINIEI PUBLICE ÎN PROBLEMA IEROMONAHULUI BĂZNOG

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Vestea despre piedicile ce i se pun călugărului, s-a răspândit repede în toate satele din zonă. În sprijinul acestuia se fac demersuri pentru întocmirea unui memoriu și strângerea de semnături din toate satele.

În memoriul adresat Episcopiei Ortodoxe din Cluj, la data de 14 iulie 1922 se arată că „subsemnații credincioși ai Bisericii Ortodoxe de pe Valea Someșului –

din sus -, e pentru trebuințele noastre sufletești, trebuie să alergăm zeci de kilometri, la Năsăud, Bistrița sau pe Valea Bârgăului. Pentru a ne înlesni îndeplinirea trebuințelor noastre sufletești ne rugăm cu tot respectul să binevoști a înființa în comuna Sângeorzul Român, de pe Valea Someșului, o parohie ortodoxă cu filiile: Rodna Nouă (astăzi comuna Șanț, s.n.), Rodna Veche, Maieru, Ilva-Mică, Leșu, Sânt Iosif (astăzi comuna Poiana-Ilvei, s.n.), Măgura (Ilvei, s.n.) și Ilva-Mare.

Sângeorzul Român, la 1/14 iulie 1922, supuși fii duhovnicești din satele:

Sângeorzul Român: Siminic Alexandru și soția, Dr. Andrei Monda și soția, înv. Sabin Sohorca și soția Mărina.

Maieru: Alexa Scridonesi și soția Măriuca, Grigore Avram, Floarea Avram, Vasile Avram.

Ilva-Mare: Filip Bugnar, Ieronim Oul, Boca Florea cu soția Virginia.

Măgura (Ilvei): Nacu Ștefan, Anchidim Sidor.

Rodna Nouă (Șanț): Mihăilă Flaviu, Grapini Octavian, Emanuilă Pătrășcan, Elisabeta Pătrășcan, Aurel Pătrășcan.

Rodna Veche: Ion Dragomir, Alexandru Popescu.

Ilva-Mică: Petrea Bondroș, Lucreția Matei.

Leșu: Ion Laurian¹.

Un fapt deosebit de important ce poate reieși din acest memoriu este acela că în zonă nu exista, practic, nicio parohie ortodoxă de sine stătătoare – implicit niciun preot ortodox –, toate speranțele se îndreptau către ieromonahul Bâznog pentru realizarea dezideratelor lor.

Dar cum toate aceste piedici n-au fost îndeajuns, ceea ce s-a petrecut în seara zilei de 3 noiembrie 1924 întrece orice închipuire. Ieromonahul a fost ridicat de acasă, dus la primărie de către secretarul acesteia Ioan Lupoai, subprimarul Vasile Șpaimoc și de „polițaii” care-i însoțeau

În urma celor petrecute, a luat atitudine și doctorul Andrei Monda, care personal a trimis o carte poștală adresată, în regim de urgență, Î.P.S. Nicolae Ivan, precum și procurorului Tribunalului Bistrița, în care se specifica:

„Sfinția Voastră! Ioachim Bâznog, ieromonah greco-ortodox din Sângeorzul Român, ieri noaptea a fost bătut, batjocorit și i-a tăiat barba, un Lupoai subsecretar, în casa primăriei comunale. Anexez certificat medical! Cereți urgent cercetarea în cauză și punerea agresorilor în arest la procuror. E un scandal nemaipomenit și o batjocură pe bietul om. Trebuie ajutor!”².

Începând cu anul 1925 conducerea lucrărilor a fost încredințată profesorului Anton Domide împreună cu ieromonahul Bâznog. Nici profesorul Anton Domide nu a fost scutit de neplăceri, fiindu-i puse piedici de organele administrative și bisericești (greco-catolice, s.n.) locale.

Rolul pe care l-a avut ieromonahul Ioan Ioachim Bâznog în renașterea Ortodoxiei îl relevă „Datele privind mișcarea populației” (statistici din 1925) găsite în Arhivele din Bistrița. Într-un tablou întocmit de autoritățile administrative locale se redă situația ortodocșilor din parohia Sângeorzul-Român, dar și a filiilor din jur, după cum urmează (la unii este trecută profesia, la care nu este trecută înseamnă că erau plugari, dar și numărul de „suflete”):

Parohia Sângeorzul-Român: Anton Domide, profesor, trei suflete, Andrei Monda, medic, două suflete, Antonie Bâznog, ieromonah, Ioachim Bâznog, ieromonah, șapte suflete, Alexandru Siminic, șuster (cismar), cinci suflete, Maxim Siminic, econom, două suflete, Leon Niculae, medic, patru suflete, Ion Cărbune, econom, trei suflete, Ion Costan, trei suflete, Alexandru Jojă, patru suflete, Maxim Mihertă, patru suflete, Alexandru Mihertă, două suflete, Pricopie Partene, două suflete, Gavrilă Dobrican (Dărăban ?), trei suflete, Anton Șorecău, două suflete, Simion Ambricean, patru suflete, Simion Prislopan, trei suflete, Alexandru Berci, patru suflete, Vasile Macțenoaie, două suflete, Emil Șanțan, două

¹ Arhiva Arhiepiscopiei Vadului Feleacului și Clujului (A.A.V.F.C.), Memoriul din 1/14 iulie 1922.

² *Ibidem*, copie după cartea poștală trimisă de doctorul Andrei Monda Episcopiei, la data de 5 noiembrie 1924.

suflete, Larion Fălcaș, trei suflete, Ion Marica, două suflete, Macedon Andresi, șef de tren, patru suflete, Anton Ogâgău, două suflete, Ion Miron, două suflete, Sabin Sohorca, trei suflete, precum și profesori de la Școala de Arte și Meserii: Constantin Făgăraș, Mihail Prejban și Corneliu Cioban.

Filia Maieru: Grigore Avram, opt suflete, Iacob Groza, diacon, un suflet, Vasile Pop Boșca, unsprezece suflete, Ion Țarcă, șase suflete, A. Coruț, două suflete, Anton Popica, două suflete, Gavrilă Otic, două suflete, Mihăilă Măgurean, preot, paisprezece suflete, Alexiu Scridonesi, trei suflete, Ion Partene, învățător, cinci suflete, Terente Bumbu, două suflete, Zenoviu Cioncan, două suflete, Paisie Olar, două suflete, Dumitru Scridonesi, două suflete, Emil Vranău, trei suflete, Bonifapt Vranău, patru suflete.

Filia Ilva-Mare: Ion Fântână, comerciant, nouă suflete, Filip Burnari, două suflete, Filip Haroțchi (Harosa), trei suflete, Ieronim Oul, două suflete, Andreiu Ureche, cinci suflete, Ion Strugariu, două suflete, Oprea Boca, două suflete, Pavel Gălan, două suflete, Simion Pop Anton, patru suflete, Ion Comșa, fost brigadier (silvic), zece suflete, Ștefan Părvan, trei suflete, Teodor Fodor, trei suflete, Gavrilă Ionașcă, două suflete, Ion Costan Galeș, două suflete, Nicolai Lupaș, brutar, trei suflete, Vasile Bugnari, patru suflete, Chifor Avram, trei suflete, Iulian Costia, trei suflete.

Filia Rodna-Veche: Ion Monda, prim-pretor, Ștefan Berari, jude regesc, trei suflete, Dumitru Tanca, preceptor, patru suflete, Alexandru Popescu, cartea funduară, patru suflete, Mihai Ambruș, inginer, două suflete, Carol Liosteș, medic, două suflete, Ion Dragomir, două suflete, Nistor Plug, căoaci (fierar), două suflete, Mihai Strenția(Cociș), două suflete, Trifon Frunză, două suflete, Grigore Timiș, trei suflete, Ion Onciu, două suflete, Motofelea Ștefan, două suflete, Vasile Candalea, două suflete.

Filia Ilva-Mică: Ștefan Țala, patru suflete, Ion Bondroș, cinci suflete, Costian Nap, șase suflete, Grigorie Ilieș, notariu comunal, trei suflete, Todor Furcia, cojocar, două suflete, Strobiș Grigore, șase suflete, Călina George, Onuța Macedon, trei suflete, Călina Andrei, patru suflete, Simion Vasile, patru suflete, Bălaș Viorel, două suflete, Andrei Ioan, două suflete, Petric Ion, șase suflete, Todan Ion, cinci suflete, Lis Ioan, trei suflete, Stratulat Ion, șase suflete, Poleac Alexa, șapte suflete, Lehart Ion, două suflete.

Filia Leșu: Ion Lazăr, patru suflete, Toader Gălușcă, patru suflete, Toader Robotin, trei suflete, Ilie Anca, cinci suflete.

Filia Măgura (Ilvei): Foca Natu, două suflete, Simion Bora, trei suflete, Anchidim Ruști, trei suflete.

Filia Rodna-Nouă (Șanț): Emanilă Pătrășcan, cinci suflete, Mihăilă Grapini, opt suflete, Avram Popârțac, două suflete.

Filia Poiana: Ion Zoltan, două suflete.

Filia Feldru: Vasile Ilieși, trei suflete, Vasile Găină, trei suflete, Grigore Ileni, două suflete, Dumitru Șofronie, trei suflete, Vasile Truț, trei suflete; Leon Țolan, căoaci (fierar),

trei suflete, Grigore Neamț, învățător, două suflete, Grigore Țabrea, două suflete, Sidor Truț, două suflete.

Filia Nepos (Vărarea): Gavrilă Istrate, șapte suflete, Ion Dumitru Ilie, două suflete, Dionisie Pop, cinci suflete, George Pop, patru suflete, Grigore Marica, trei suflete, Petre Dumitru a lui Larion, două suflete, Gavrilă Istrate, trei suflete, Laura Țolan, văduvă, Ana Leonte, văduvă, Rodovica (?), văduvă¹.

Din datele redată mai sus reiese faptul că numărul de creștini ortodocși a crescut mai mult decât se credea în comparație cu anul 1919, când puteai să numeri pe „degete” numărul de credincioși ortodocși din aceste sate, acum ajungând la peste 400 de suflete. Ceea ce pare curios este faptul că oficialitățile locale recunoșteau Sângeorzului-Român ca parohie, iar în evidențele ortodoxe figura ca filie a parohiei ortodoxe din Năsăud. Se poate menționa dezinteresul parohiei ortodoxe din Năsăud, implicit a preotului, în care figurau doar cinci familii ortodoxe, ceea ce nu corespundea realității de pe teren².

Văzând presiunile continue ale preotului Ilarion Boțiu îndreptate împotriva călugărului, profesorul Anton Domide (aceiași care s-a implicat și-n edificarea bisericii) ia atitudine, convocând consiliul parohial local la data de 31 ianuarie 1928 în urma căruia se întocmește un document pe care-l vor trimite Episcopiei în care se menționează că:

„Subsemnații, cu respect, vă rog să binevoiți a dispune ca uzufructul bunurilor cumpărate de ieromonahul Ioachim Bâznog să treacă și de drept și de fapt asupra bisericii noastre ortodoxe din Sângeorz-Băi, cu atât mai vârtos că biserica între împrejurările de astăzi, nu dispune de niciun izvor de venit din care ar putea face față cheltuielilor materiale pretinse de buna întreținere a edificiului și de reprezentare a bisericii în mod demn. La cazul retrocedării dreptului de uzufruct, care rugăm să fie trecut și la cartea funciară, ne obligăm a suporta toate cheltuielile reclamate de buna întreținere a imobilelor, deci și primele de asigurare în conformitate cu asigurarea efectuată de Episcopie.

Având în vedere că administrarea bisericii noastre ca filie a parohiei Năsăud, prin preotul Ilarion Boțiu, ne aduce pagube atât în ordin material cât și de ordin moral, după cum urmează:

a) Domnia-sa, de câte ori descalecă la biserică, cere diurne pe care noi nu le putem plăti din lipsă de fonduri și venit;

b) De câte ori domnia-sa a fost în Sângeorz-Băi n-a rostit barem un cuvânt de consolidare a bisericii, privitor la constituirea consiliului parohial, încurajarea credincioșilor pe care îi avem și slăvirea bisericii pentru a câștiga credincioși noi, nu s-a ocupat și nici nu se ocupă de nevoile bisericesti sub niciun raport.

¹ Direcția Județeană Bistrița-Năsăud a Arhivelor Naționale (D.J.B.N.A.N.), fond 1280/1925, tabloul nr. 475/1925

² *Ibidem*

Din aceste motive ne vedem siliți a vă cere cu toată insistența să binevoiți a ne scoate biserica de sub jurisdicțiunea parohiei din Năsăud, căci nu înțelegem niciun amestec de organe care n-au cutezanța, nici credința de a propaga, ci numai de a se institui în beneficii.

Înțelegem să fim încurajați dar nu conturbați în propaganda noastră de românizare pentru biserica noastră de obârșie.

Atât protopopiatul districtual, cât și domnul profesor de religie din Năsăud au dovedit un simț prea adaptat la mediul ambiant catolic din întreaga regiune.

Dacă și Veneratul Consistor concepe lucrurile astfel, legându-se de forme de birocratism ierarhic, astfel, ne vedem condamnați și umiliți chiar din partea autorității noastre bisericesti.

Sfințindu-se și instituindu-se o modestă bisericuță, noi avem perspectiva de cucerire, așteptăm, însă, în mod foarte firesc, ca să se facă demersurile la Comisia agrară pentru asigurarea unei iclejii (clejă = teren) și pentru a elibera un carnet de reducere pe CFR aceluia care a depus zeci de mii de lei din colecte.

Pentru înlăturarea acestor stări, binevoiți a ne scoate de sub testamentul jurisdicțional de filie parohială și a ne aproba ca mănăstire, acordându-ne autonomia scrisă în regulamentele mănăstirești, împreună cu cel puțin doi călugări și un cantor ca transformarea în mănăstire să se facă în modul curent.

În numele consiliului semnez, profesor Anton Domide, episcop interimar, împreună cu toți înfăptuitorii Bisericii Ortodoxe Românești¹.

Toate aceste neplăceri pe care preotul Ilarion Boțiu le crea călugărului au avut ecou și în presa vremii. Una din publicațiile vremii a publicat un protest față de comportamentul necuviincios al acestui preot (profesor) privind perioada cât a activat în Năsăud. Protestul era semnat de un grup de credincioși ortodocși și se menționa că: „Nu e singurul caz ce-l încreștăm noi aici, când credincioșii au parte de preoți, pe picior de război cu credința și morala creștină. Să ferească Dumnezeu ca astfel de tipuri să ajungă la orașe, unde lumea e mai conștientă de datoriile sale decât umilul țăran de la țară.

Și totuși, cazul îl avem în localitate în persoana preotului și profesorului Ilarion Boțiu. Năsăudul are puțini ortodocși, tocmai de aceea cred că preotul însărcinat să conducă turma își poate face mai ușor îndatoririle sale.

Realitatea nu corespunde. Preotul Ilarion Boțiu nu-și îndeplinește nici măcar o parte din datoriile sale în cei aproape trei ani de când e preot în localitate. Mai mult, chiar a avut îndrăzneala să afirme că e preotul Școlii Normale din Năsăud, iar nu a puținilor credincioși ce zadarnic așteaptă să se deschidă în sărbători ușa micii bisericuțe. Faptul e într-adevăr scandalos. Și culmea e că acest „pseudo-preot” e un admirator de cai și un vânător excelent. În vreme ce celelalte biserici, în sărbători, clopotele cheamă la Liturghie, domnia-sa face diferite negustorii sau țintește vreo rață nevinovată. Se mai întâmplă uneori

¹ *Ibidem*, adresa prof. Anton Domide către Episcopie din 31.01.1928.

Memorial Sighet. Sfințirea Spațiului de Reculegere și Rugăciune, iunie 1997

COMUNITATEA GRECO-CATOLICĂ DIN SÂNGEORZ-BĂI ÎN PERIOADA COMUNISTĂ (1948-1989)

VIRGINIA PUIE (JARDA)¹

II. Comunitatea greco-catolică din Sângeorz-Băi înainte de 1948

II.1. Situația geografică

Ălătorul ce vine dinspre sud, după ce străbate *Strâmturile* de la podul *Prisăcilor*, zis *Podul Roș* până la cantonul CFR, o distanță de aproximativ 1,5 km., ajunge într-una din cele mai largi lunci de pe Valea Someșului (cursul superior). În această luncă se extinde actualul oraș, străjuit de jur-împrejur la est de *Pleșa* și *Coasta Morii*, la sud, *Cociorva*, la vest cu *Muncelul* și la nord cu *Glimeele*, cu *Podurile* și cu *Tabăra*².

Orașul Sângeorz-Băi este situat în partea de nord-est a județului Bistrița-Năsăud, la extremitatea sudică a munților Rodnei, în zona de vărsare a Văii Borcutului în Someșul Mare³. Se mărginește la est cu hotarul măgurenilor (Măgura-Ilvei), cu al poienarilor (Poiana-Ilvei) și cu al măierenilor (Maieru), la sud cu al iloanilor (Ilva-Mică), la vest cu al feldrihanilor (Feldru) și cu al luncanilor (Parva, fostă Lunca Vinului), iar la nord cu munții orașului nostru⁴.

¹ **Virginia Puie**, *Comunitatea greco-catolică din orașul Sângeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud, în perioada comunistă (1948-1989)*, lucrare de licență, Arhiva Facultății de Teologie Greco-Catolică (A.F.T.G.C.) din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.

² **Iustin Sohorca**, *Povestea comunei Sângeorz-Băi. Jurnal de front*, Cercul „Plaiuri Năsăudene și Bistrițene”, Cluj-Napoca, 1986, p. 17.

³ **Gheorghe Mohan, Vasile Pinte**, *Mic îndreptar turistic. Sângeorz-Băi*, Editura Sport-Turism, București, 1988, p. 7.

⁴ **Iustin Sohorca**, *op. cit.*, p. 66.

Orașul este înconjurat, la o distanță de două ore, cu o cunună de munți înalți acoperiți cu păduri de brad, iar într-o a doua linie, cu un lanț de dealuri cu păduri de fag și brad și în nemijlocită apropiere cu câmpurile cele frumoase¹.

II.2. Scurt istoric al orașului Sângeorz-Băi

Orașul Sângeorz-Băi este atestat documentar din anul 1242, iar ca stațiune încă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Istoria acestei localități, de la primele începuturi, este legată, strâns, de existența „Târgului Rodna” aflat la 14 km².

Districtul Rodna sau Valea Rodnei (Districtus Rodnaensis sau Valis Rodnaensis)³ cuprindea „Târgul Rodna” și cele 20 de comune, între care și Sângeorzul⁴. Alte dovezi ale existenței localității Sângeorz-Băi rezultă din diploma regelui Matei Corvin prin care Valea Rodnei și comunele aparținătoare, deci și Sângeorzul, au trecut la comitatul Dăbâca⁵, iar în anul 1475, după un nou act emis de regele Matei Corvin, așezarea Sângeorz ajunge dependentă de Bistrița⁶.

Teritoriul orașului include în limitele sale, ca și localități componente Valea Borcutului și Cormaia⁷, localitatea fiind declarată oraș la 30 decembrie 1960.

Populația din Sângeorz-Băi, de un exterior frumos și totdeauna îmbrăcată în veșminte de sărbătoare, fiind ospitalieră, îndemnatică și gata pentru orice serviciu.

După recensământul din 1900 publicat de S. Moldoveanu și N. Togan, Sângeorzul Român este o comună mare și stațiune balneară cu 3.320 localnici români și câțiva evrei, și o parohie greco-catolică⁸.

Populația a crescut, atât a celei autohtone, cât și prin așezarea în Sângeorz-Băi, în special în stațiunea balneară a altor cetățeni veniți din alte părți (muncitori, funcționari, profesori, etc.), ajungând, acuma, la 10.000 de locuitori⁹.

Despre această regiune, profesorul Mute Nicolae scria: „locuitorii acestei regiuni (Rodnei) sunt de religie greco-catolică. În fiecare sat se află câte o biserică frumoasă și un paroh. În anii de după război au vâslit și aici diferite curente (advențiști, pocăiți, etc.), dar n-au luat o recoltă prea mare”¹⁰.

¹ Arhiva Someșană, Năsăud, 1939, nr. 26, p. 84.

² Virgil Anca și colaboratorii, *Monografie Bistrița-Năsăud*, Editura Sport-Turism, București, 1988, p. 75.

³ Gheorghe Mohan, Vasile Pinte, *op. cit.*, p. 20.

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Ibidem*, p. 21.

⁶ *Ibidem.*

⁷ *Ibidem*, p. 7.

⁸ Nicolae Mute, *Regiunea Rodnei – teză de doctorat*, Sângeorz-Băi.

⁹ George Uza, *Amintiri, amintiri...*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2001, p. 133.

¹⁰ Nicolae Mute, *op. cit.*

III.3. Istoricul Bisericii Greco-Catolice din localitate

Parohia din Sângeorz-Băi se află la 142 km. de sediul episcopal și la 29 km. de sediul protopopes¹ și este o parohie veche formată din două biserici greco-catolice. Biserica I, din piatră, edificată în 1882, renovată în 1928, în stare bună, consacrată la 9 iulie 1938 de Iuliu Hossu, poartă hramul „Sfântul Nicolae”.

Despre construcția bisericii greco-catolice avem mărturia lui Flore Alexi care scria: „Când s-a făcut biserica, bunicul a adus cărămida de la Bistrița cu sania numai din lemn, trasă de cai... Când s-a săpat fundația la altar, a fost numai mîl, pământ moale. S-a adus din comuna Iad (astăzi, Livezile, s.n.) stejar și s-a făcut gratie de lemn pe care s-a pus piatra; nu era beton. Altarul l-a donat groful Zichi, care grof era fugit din Țara Ungurească (Ungaria, astăzi, s.n.), de la ai săi, tot din cauza răutăților oamenilor. Acest altar a fost construit la Viena, aici s-a montat², și mai există și astăzi în Biserica I”.

Biserica II, biserica de „Peste apă”, din lemn, edificată în secolul al XVI-lea și renovată în anii 1700 și 1829, poartă hramul „Buna Vestire”³.

În anul 1948, în Sângeorz-Băi, ca preoți greco-catolici slujeau Buga Anton, preot I, și Andresse Virgil, preot II. Aceștia erau ajutați de:

- Cristorean Emanoil, prim-curator;
- cantori: Arman Maxim (Avram ?)

Mihăilă Maxim.

- crâșnic: Cordoș Maxim.
- clopotari: Jarda Ioan

Strugar Alexandru⁴.

În 1948 erau 4.207 suflete, dintre care, romano-catolici 5, ortodocși 13, reformați luterani 1, creștini sectari de diferite confesiuni 38, evrei 7⁵, iar restul greco-catolici.

Situația bunurilor bisericesti era următoarea: două case parohiale: casa I din zid, cu 5 camere, edificată în 1821, renovată în 1945, în stare bună, aflată lângă biserică; casa II, de „Peste apă”, edificată în 1780-1800, din piatră, cu 4 camere, în stare slabă⁶.

Parohia greco-catolică din Sângeorz-Băi a mai avut sesii:

- biserică veche cu: arător 9 iugăre, fânaț 7 iugăre, pășune 12 iugăre;
- parohia veche cu: arător 1 iugăr și alte bunuri (edificiul școlii primare confesionale, edificată în 1911, în stare bună)⁷.

¹ Șematismul Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla, 1947, p. 318.

² Alexi, Caiete, nr. 26.

³ Șematism..., p. 318.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem, p. 319.

Asociațiile religioase din Sângeorz-Băi sunt:

- AGRU (Asociația Generală a Românilor Uniți, s.n.) cu 54 membri
- Reuniunea Mariana cu 73 membri.

Toate aceste asociații religioase au contribuit la ridicarea vieții spirituale a credincioșilor formându-i ca buni creștini, iar o bună parte dintre aceștia au continuat să activeze în clandestinitate, ascultând și participând la viața religioasă a Bisericii Române Unite, acceptând, la fel ca și preoții greco-catolici, să sufere pentru credința în „Una Sfântă, Catholică și Apostolică Biserică”. Numărul elevilor din localitate este de 210, dintre care 205 greco-catolici¹.

După desființarea cultului greco-catolic, în 1948, au trecut mulți ani „până a reușit popa ortodox Ieremia și împreună cu popa Cureu să schimbe stilul cântărilor bisericești pe stil ortodox. Nu mai vedeai la liturghie niciun învățător. A prins a se înmulți sectele religioase, iar generații după generații, au fost fără educație în școală”².

Activitățile liturgice s-au desfășurat unde se puteau, când se puteau, cum se puteau. Astfel că, în duminici și sărbători, credincioșii greco-catolici nu au avut unde să asculte Sfânta Liturghie în ritul greco-catolic.

Biserica „Sfântul Nicolae” (fostă greco-catolică)

Foto: Venig Andreea

¹ *Ibidem.*

² *Alexi, Caiet*, nr. 27.

TÂNĂR SÂNGEORZAN UCIS ÎN TIMPUL REGIMULUI COMUNIST

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Un alt mod de a te împotrivi orânduirii comuniste era neacceptarea condițiilor impuse atunci când erai înrolat pentru a satisface stagiul militar. Datorită condițiilor mizere la care erau supuși soldații, mulți dintre ei și-au pus capăt zilelor sau au dezertat. Această ultimă soluție au ales-o și doi tineri sângeorzeni: Nicolae Maxim și Tahâș Flore.

Din arhivele bistrițene am descoperit că „tânărul Nicolae Maxim, <a> lui Alexandru, și Tahâș Flore, ambii din Sângeorz-Băi, dezertând din armată, au fost urmăriți de organele miliției.

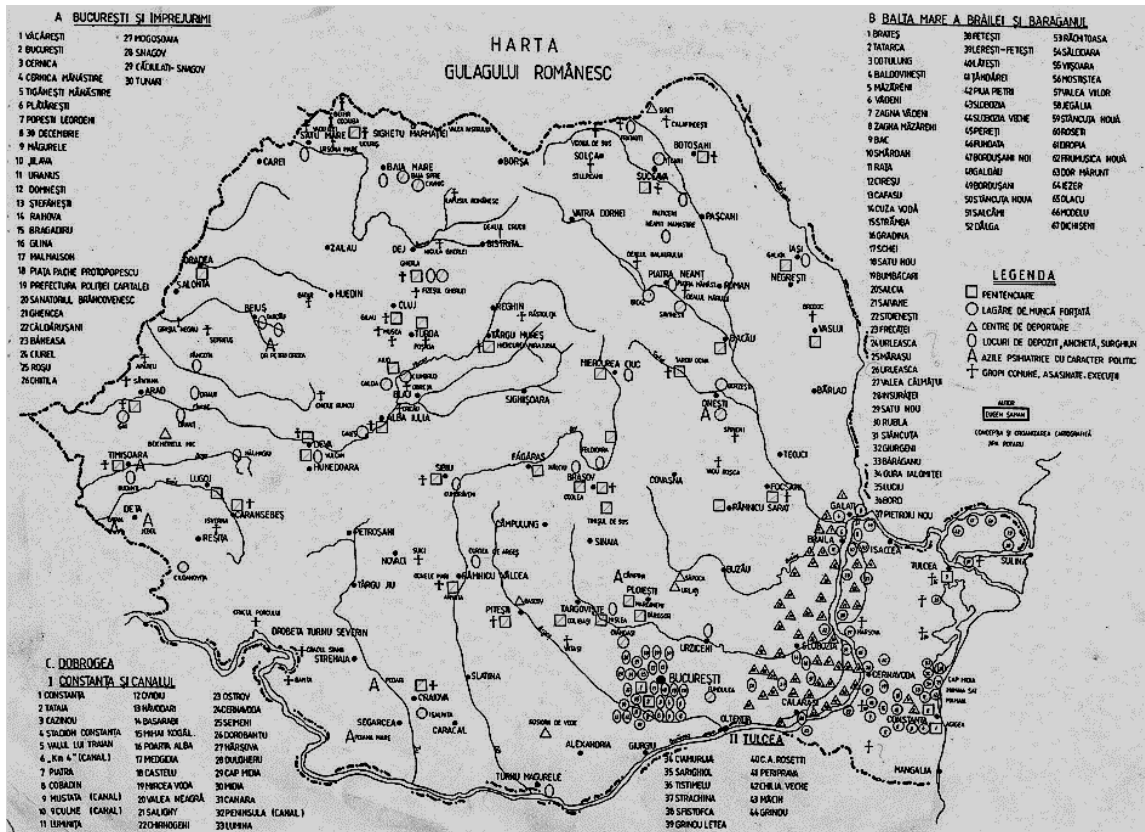
În noaptea de 24-25 iunie 1950 au fost urmăriți în comuna Sângeorz-Băi de către doi milițieni și șeful de sector de câmp Nati Ioan, care au găsit la o casă (în pod) din hotarul comunei Sângeorz-Băi pe cei doi dezertori și care la somația milițienilor de a se preda, au căutat să dispară. Somați în nenumărate rânduri de a se preda, tânărul Tahâș Flore a reușit să dispară, ascunzându-se în niște porumb, urmărit de miliție, care a deschis focul după el, a fost rănit mortal.

Al doilea, și anume Nicolae Maxim, a reușit să dispară.

În ziua de 26 iunie comandantul miliției Rodna împreună cu președintele Comitetului Provizoriu Sângeorz-Băi și cu asesorul Boldiș Scridon, care a fost dus de către Comitetul Provizoriu al Plasei la Sângeorz pentru acest scop (judecătorul nu a fost găsit în localitate), au făcut cercetări și în baza autorizației Parchetului au dispus înmormântarea”¹.

Tahâș Flore este încă un martir sângeorzan căzut pe altarul jertfei împotriva comunismului care nu trebuie uitat de către urmași și care trebuie trecut cu litere de aur în „Memorialul jertfei sângeorzene”.

¹ **Direcția Județeană Bistrița-Năsăud a Arhivelor Naționale (D.J.B.N.A.N.)**, fond *Comitetul Provizoriu al Plasei Rodna*, dosar 36/1950, *Notă informativă* din 27 iunie 1950 adresată către conducerea județului.

DESTINE ÎMPLINITE

Mihaela Ursa (n. 25 septembrie 1971, Sîngeorz-Băi) Teoretician și critic

literar. A absolvit Facultatea de Litere din Cluj (1995), unde este în prezent lector doctor și Director al Departamentului de Literatură Comparată. Doctorat, *magna cum laude*, 2004, cu

teza *Înainte și după structuralism: subiectul auctorial în teoria americană a anilor 80*.

Bursier postdoctoral al Academiei Române în cadrul unui proiect al Uniunii Europene. Debut absolut în *Tribuna*, 1990.

A coordonat *Divanul scriitoarei* (Cluj, Limes, 2010), a colaborat la

volume colective și la diferite publicații literare (peste 300 de articole, studii, cronici, anchete în „Steaua”, „Apostrof”, „Vatra”, „Cultura”, „Observator cultural”, „Dilema veche” ș.a.).

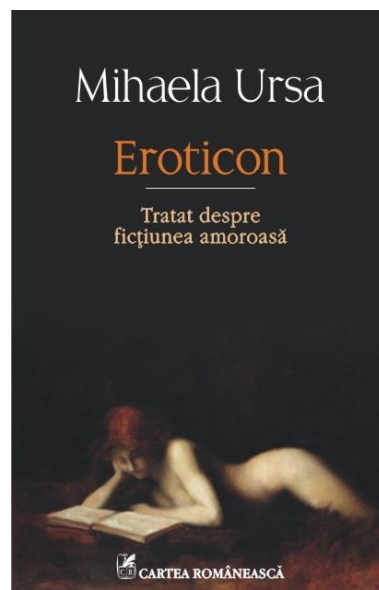
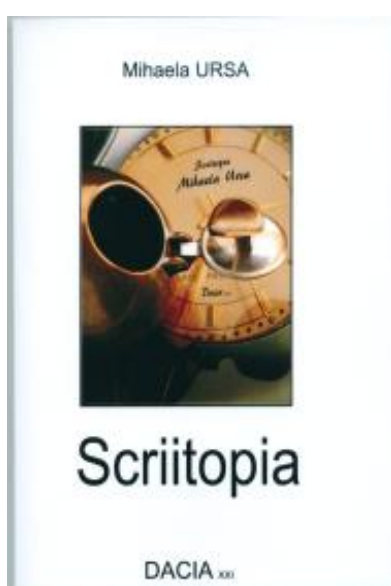
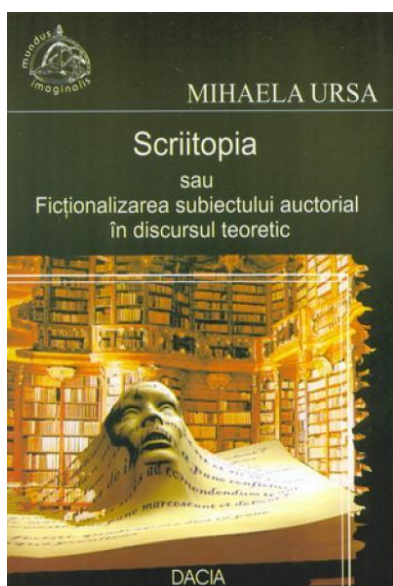
Volume: *Optzecismul și promisiunile postmodernismului* (Pitești: Paralela 45, 1999); *Gheorghe Crăciun – monografie* (Brașov: Aula, 2000); *Scriitopia* (Cluj: Dacia, 2005, ediția revăzută în 2010), și *Eroticon. Tratat despre ficțiunea amoroasă* (București: Cartea Românească, 2012).

Coautor în volume colective: *Spiritul critic la Liviu Petrescu*, (Sanda Cordoș ed.), Editura Limes, Cluj, 2011; *Tovarășe de drum. Experiența feminină în comunism*, (Dan Lungu și Radu Pavel Gheo, eds.), Editura Polirom, Iași, 2008 (în italiană *Compagne din viaggio*, 2011, ed. Sandro Teti di Roma); *Concepte și metode în cercetarea imaginarului. Dezbaterile Phantasma*, (Corin Braga, ed.), Editura Polirom, Iași, 2007; *Starea prozei*, (Irina Petraș ed.), Editura Casa Cărții de Știință, Cluj, 2007; *Clujul literar*, (Irina Petraș ed.), Editura Casa Cărții de Știință, Cluj, 2007; *Tzara mea. Stereotipii românești* (Ruxandra Cesereanu, ed.), Editura Institutul Cultural European, (vezi: “Portrete de femei, portrete de bărbați. Stereotipii de gen în România”), 2006; *Dicționar analitic de opere literare românești* (Ion Pop, ed.), Vol. I-IV, Editura Casa Cartii de Stiinta, Cluj, 1999-2003, respectiv 2006 pentru ediția finală.

Premii: Premiul Uniunii Scriitorilor din România, filiala Cluj-Napoca, pentru istorie și teorie literară, 2005; Premiul Asociației de Literatură Generală și Comparată din România pentru cea mai bună carte de teorie literară, 2005; Premiul cercetării științifice al Universității „Babeș-Bolyai”, 2005; Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor din România și al filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, 1999; Premiul I pentru critică literară, Concursul de

creație organizat de Asociația Scriitorilor din Cluj, mai-iunie 1998; Premiul I pentru critică literară „Octavian Goga”, acordat de Consiliul Local Cluj-Napoca, 1998; 1992-1996, diverse premii la colocvii, simpozioane și sesiuni științifice studentești.

Asociații și organizații: membră a Asociației de Literatură Generală și Comparată din România (ALGCR); membră a European Network for Comparative Literary Studies (ENCLS); membră a Uniunii Scriitorilor din România (USR); membră fondatoare a Centrului de Cercetare a Imaginarului, “Phantasma”, Cluj; membră în comitetul științific al publicației „Caietele Echinox”, Cluj, indexată BDI in www.ceeol.com; membră în comitetul științific al publicației „Philobiblon. Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities”, Cluj, indexată EBSCO; coordonator al Cercului Metacritic, înființat în cadrul Facultății de Litere din Cluj

Mihaela Ursa: „Eu nu fac altceva decât mama mea, decât alții din jurul meu”/ de Daniel Cristea-Enache¹

- *Critic literar și universitar, teoretician și mamă a două fete, cercetător post-doctoral și blogger, director al Departamentului de Literatură Comparată și un om fără nici un fel de morgă. Mihaela Ursa are o structură oximoronică sau aceasta este normalitatea?*

- Ați uitat să menționați horticultor amator, frizer de familie, stăpână de cățel zănatec, bricoleur de geniu, croitoreasă ratată și gospodină fără tragere de inimă. Înlocuind însă gluma cu patetismul poveștilor despre sine, aș spune că întrebarea dvs. mă nedumerește și mă găsește nepregătită să înțeleg oximoronul de referință. Nu mi-am gândit niciodată viața în termeni de incompatibilitate, am încercat doar să mă ocup - cum fac mai toți oamenii - cu ceea ce mă face fericită. Mi se pare inexplicabilă rezistența, în epoca noastră, a modelului romantic de creator sau de om de știință: ideea că, pentru a face creație artistică sau intelectuală, trebuie să-ți stabilești obligatoriu o formă de „înălțime” de la care să disprețuiești sacrificial „prea-omenescul”, cu toate ale sale, este produsul unor paradigme care și-au avut rostul lor în istorie, dar care nu mai fac niciun sens în lumea de astăzi. Singurătatea în care se întâmplă creația este pentru mine mai puțin o funcție fizică ori socială și mai mult una de strictă intimitate (adică de viață interioară, independentă de ceea ce ți se întâmplă pe dinafară), mai puțin un exercițiu de "disociere" de cele ignobile și mai mult unul de integrare a tuturor fragmentelor care îți compun viața la un moment dat. Într-un fel, experiența creației îmi seamănă foarte bine cu experiența suferinței: poți să suferi pe un pat de spital, absolut singur, în condițiile cele mai vitrege, fără să te întrebe nimeni ce te doare, sau poți să suferi acasă, înconjurat de toți cei care te iubesc și își fac griji pentru tine. Veți spune că este mai bună varianta a doua, în care știi cel puțin că ești iubit, dar eu n-aș fi atât de sigură. În realitate, durerea este

¹ *Ziarul de Duminică*, 7 decembrie 2012

aceeași, o trăiești la fel de singur și de acut în ambele situații, la fel cum în creație ești absolut singur, adânc cufundat în apele ei sau plutind superficial pe deasupra, fără ca nimeni altcineva să participe la ceea ce trăiești, să te ajute sau să te încurce cu adevărat. (Cu toată umilința, vorbesc aici despre creație, nu despre critică, fiindcă pentru mine critica nu înseamnă mare lucru dacă nu este creatoare: nu mă interesează dacă înseamnă doar ierarhie, judecată de valoare, putere.) Or, dacă am ceva de scris sau de spus, mă pot concentra în aproape orice fel de condiții, după cum nicio formă de asceză înaltă, de rupere princiară de la alte preocupări, nu mă ajută dacă nu am nimic de spus.

Admit că ai nevoie de o natură fericită ca să vezi lucrurile astfel și admit că nu am niciun merit că mi s-a dat o astfel de natură. În zona de unde vin se spune: „unde-i deșteptăciune multă, e și prostie multă”, o vorbă pe care am înțeles-o întotdeauna ca pe un avertisment asupra nevoii de a păstra buna măsură a lucrurilor. Am reîntâlnit apoi zicala sau, mai precis, efectul ei, în literatură: Robert Musil vorbește despre „omul fără însușiri”, în

modernitatea vieneză se aspiră spre „cealaltă stare” - tot atâtea forme de perpetuă contemplare a puterii pe care o au lucrurile neîmplinite de a-ți oferi totul, pentru că Totul este întocmai ceea ce nu a devenit încă fapt, dar a început să existe ca posibilitate. Milan Kundera o spune răspicat în *Viața e în altă parte*: lucrurile cele mai importante nu sunt cele care îți apar astfel când ești cufundat în ele, când ele te-au absorbit cu totul. În acele momente devine crucial să îți amintești că alte vieți, alternative, sunt simultan posibile și pline de sens.

Într-un fel, așa văd și sensul auto-iluzionării lui Ingres, care a devenit ea însăși un clișeu (cine nu cunoaște tristețea iluziei unei *violon d'Ingres?*): Ingres a fost convins toată viața că posteritatea îl va aprecia și îl va recupera ca pe un mare violonist. De pictat, a pictat - din punctul său de vedere - în registru minor și cu o motivație strict interioară, nerecunoscută, se pare, până la capăt. N-a știut lecția lui "viața e în altă parte" și a devenit personaj mitologic pentru acest act de uitare.

Eu nu fac altceva decât mama mea, decât alții din jurul meu: iubesc, disprețuiesc, mă agit, am grijă, ignor, mă enervez și enervez pe alții, dăruiesc, primesc, muncesc, huzuresc, plantez, culeg, salahoiesc, sunt atentă la detalii, râd, plâng, câștig, pierd. Nu e niciun oximoron la mijloc, dar nici o anormalitate în raport cu care să gândesc normalitatea vieții mele. Există oameni care blochează mai multe locuri de pe această listă de verbe diferite pentru a face loc unei singure vocații. Sunt oamenii care își înțeleg, de pildă, munca drept marea lor dragoste sau îngrijirea de altul drept marea lor pierdere. Fiecare decide pentru sine. În ce mă privește, nu cred că există *în absolut* meserii mai importante decât altele, plăceri mai nobile decât altele, lucruri care merită făcute și lucruri care nu merită făcute *din principiu*, ci - mai degrabă - că fiecare stabilește pentru sine aceste ierarhii funcție de propriul sistem de căutare a fericirii. Nu cred în mitul creatorului/cercetătorului care trebuie neapărat să se izoleze, să fie nefericit, să nu dea cu aspiratorul, să nu știe să gătească sau să meștească, pentru a-și îndrepta energiile creatoare, ca pe un mănunchi de raze convergente, către Inefabil. Nu cred nici în poveștile de învingător ale oamenilor care susțin că *au* sau că *pot* totul: creație, dragoste, familie, bazar cotidian.

Intuiția mă obligă la niște nuanțe: sunt zile în care devii nereactiv pentru lumea exterioară, pentru că în lumea ta interioară lucrurile au devenit prea intense și își cer expresia. Sunt zile în care nu mai poți să fii disciplinată ființă birocratică, eficientă social,

pentru că simți că trebuie să-ți îngădui un pic de timp în care să te străduiești să auzi dacă mai viețuiești pe dinlăuntru. Sunt zile în care nu te poți desprinde de o carte care te-a răpit sau în care trebuie neapărat să scrii, cu riscul de a-ți ignora copiii sau iubitul, sunt zile în care vrei să gătești șapte feluri de mâncare și nu-ți vine să te apropii de vreo carte, zile în care vrei să le vorbești neapărat studenților tăi și altele în care nu-ți imaginezi prin ce efort inuman vei reuși să rostești chiar și cel mai simplu cuvânt, zile în care copiii tăi nu vor să aibă de-a face cu tine și altele în care-ți spun că ești cea mai *cool* mamă din școală și că te iubesc cel mai mult, zile în care vrei să faci neapărat ceva, dar nu poți, pentru că trebuie să faci altceva, când îți croiești și coși o rochie minunată sau îți faci mărgelile sau schimbi pământul în ghivece, dar nu-ți predai textele la timp, zile în care îți amintești că nu ai mai râs de mult și altele când nu te mai poți opri din râs, zile în care nu găsești argumentul care te-ar ajuta să închei un studiu și te simți pierdut, când vreun student emoționat vine să-ți spună ce mult a însemnat pentru el cartea pe care i-ai spus s-o citească sau discuția de alaltăieri și te simți grozav, zile în care textele îți ies bune, dar mâncărurile fără gust, și zile în care gătești dumnezeiește, dar scrii ca un începător, în fine, zile multe în care nimic nu merge bine și altele - foarte puține - în care totul iese perfect! Sunt doar zile.

Autorii

ANDREI, MIRELA, originară din Lunca-Ilvei, jud. Bistrița-Năsăud; cercetător științific în cadrul Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române Cluj-Napoca; absolventă a Colegiului Național „George Coșbuc”, profil pedagogic, Năsăud; absolventă a Facultății de Istorie și Filosofie Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca; examenul de licență susținut în sesiunea septembrie 1995 la Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca; doctorat cu frecvență la Catedra de Istorie Modernă, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, specializarea: Istorie Modernă, între anii 2000-2004; titlul tezei: *Vicariatul greco-catolic al Rodnei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*, publicată la editura *Argonaut*, în anul 2006, din Cluj-Napoca; doctor în istorie din aprilie 2005; membră a Institutului de Istorie Ecleziastică al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca; co-redactor în Colegiul de redacție a revistei *Arhiva Someșană*, revistă de Istorie și Cultură, seria a III-a, vol. I – VII, 2002 – 2008.

DĂRĂBAN, ALEXANDRU, licențiat al Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” Alba-Iulia; masterat la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca; autor al volumului *Ieromonahul Ioachim Bâznog din Sângeorz-Băi*, Editura *Charmides*, Bistrița, 2009, și al mai multor articole publicate în diferite periodice.

PĂIUȘ, LIVIU, personalitate marcantă a Văii Rodnei, nume care și-a făcut loc cu sârguință în rândul cercetătorilor de frunte ai tradițiilor năsăudene, editând un număr impresionant de studii care adună toate comorile tradiționale din această zonă. A dovedit, de-a lungul timpului, că se încadrează perfect în portretul dascălului adevărat, preocupându-se de întreținerea atmosferei culturale a Cetății Rodnei, fiind în același timp, printre membrii fondatori ai publicației cu același nume, care aduce număr de număr cultura rodneană în fața publicului din țară și străinătate. Pentru munca titanică depusă, Liviu Păiuș este inclus în dicționarele „Personalități române și faptele lor”, semnat de Constantin Toni Dîrțu, „Dicționarul etnologilor români” - Jordan Datcu, „Dicționarul scriitorilor din Bistrița-Năsăud” - Dumitru Munteanu, „Dicționarul culturii și civilizației populare al județului Bistrița-Năsăud” - coordonator Ioan Seni. Volume precum „Folclorul Văii Rodnei”, „Lacrimi și durere. Folclor din război”, „Someș, apă mergătoare”, „Istoricul învățământului românesc din Rodna Veche”, „Sus la munți, ca negura”, „Folclorul Țării Năsăudului”, „Monografia comunei Rodna Veche”, edițiile îngrijite ale lui Ion Pop Reteganul și Florian Porcius sunt dovezi de necontestat că intelectualul Liviu Păiuș și-a făcut datoria față de neamul său, așa cum puțini dascăli reușesc să o facă. Profesorul Liviu Păiuș s-a ambiționat să trateze sistematic materialul vad și eterogen pus la dispoziție de țăranul satelor someșene, ștergând colbul

uitării de pe cele mai frumoase poezii populare epice, balade, poezii rituale, dovedind astfel că Țara Năsăudului are unul dintre cele mai bogate tezaure ale culturii populare de pe pământ. De numele lui Liviu Păiuș se leagă și înființarea muzeului mineritului de la Rodna, unic în țară prin exponatele lui. În jurul lui vibrează flacăra vie a culturii din această zonă.

PUIE (JARDA), VIRGINIA, născută în Sângeorz-Băi, școala primară și liceul în Sângeorz-Băi, licențiată a Facultății de Teologie Greco-Catolică (specializarea Asistență Socială) din cadrul Universității "Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca, actulamente locuiește in Tihău, județul Sălaj.

REBREANU, PUIA FLORICA, fiica lui Liviu Rebreanu, autoare a cărților *Pamantul batatorit de părintele meu și Zilele care au plecat*.

SOHORCA, SILVIU, născut în Sângeorz, la început capelan între anii 1876-1881, iar din 1881, după moartea preotului Simion Tanco, preia toate sarcinile parohiei până în anul 1882.

Cuprins

TRADIȚII

SILVIU SOHORCA, *Viliciu – baladă populară din Transilvania*.....4

LIVIU PĂIUȘ, *Folcloristul Iustin Sohorca*.....7

RESTITUIRI

Corespondența dintre A.P. Aexi și Ioan Slavici.....19

PUIA FLORICA REBREANU, *1954 Sângeorz-Băi*.....27

IDENTITATE

Stațiunea „Hebe” Sângeorz-Băi în perioada interbelică.....33

BISERICĂ ȘI SOCIETATE

DR. MIRELA ANDREI, *Capelanul în Sângeorz-Băi*.....43

ALEXANDRU DĂRĂBAN, *Reacția opiniei publice în problema ieromonahului Bâznog*.....51

ROMÂNIA ÎNCHISORILOR COMUNISTE

VIRGINIA PUIE (JARDA), *Comunitatea greco-catolică din Sângeorz-Băi în perioada comunistă (1948-1989)*.....59

ALEXANDRU DĂRĂBAN, *Tânăr sângeorzan ucis în timpul regimului comunist*.....63

DESTINE ÎMPLINITE

MIHAELA URSA.....66